

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

**LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS TIRGUS UN TĀ
TENDENCES NESTABILAS EKONOMISKĀS
SITUĀCIJAS LAIKĀ**

BAKALaura DARBS

Autors: Profesionālā bakalaura
studiju programmas
Finanšu menedžments 4.kursa PLK
studente : Baiba Upeniece
Stud. apl. Nr. Bu07002

Darba vadītājs: M.ekon., lektore Larisa Bule

RĪGA 2012

Anotācija

Latvijā, attīstoties normālai tirgus ekonomikai, apdrošināšana ir kļuvusi aktuāla, jo strauji audzis arī uzņēmēju skaits, kuriem nepieciešams izmantot apdrošināšanas pakalpojumus. Palielinoties privātpašnieku skaitam, rodas palielināta nepieciešamība atrast drošības garantijas savam īpašumam. Brīdī, kad notikusi nelaime, apdrošināšana ir reāls atbalsts, kas dod iespēju atjaunot to materiālo situāciju, kas ir bijusi pirms nelaiemes gadījumu notikšanas.

Bakalaura darbā „Latvijas apdrošināšanas tirgus un tā tendences nestabilas ekonomiskās situācijas laikā” autore atspoguļo apdrošināšanas sfēras teorētisko materiālu, kā arī nozares attīstību Latvijā.

Bakalaura darba mērķis ir uz veiktās analīzes pamata izstrādāt pētījumu par Latvijas apdrošināšanas tirgu un tā raksturīgajām tendencēm, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus. Pētījums tiks veikts balstoties uz apdrošināšanas tirgus rādītājiem Latvijas un Baltijas valstu tirgū. Lai izpildītu darba mērķi, jāveic sekojoši uzdevumi:

1. Izpētīt teorētisko materiālu par apdrošināšanas sfēru un veikt materiālu analīzi, kā arī apkopot tās rezultātus;
2. Veikt Latvijas apdrošināšanas tirgus galveno raksturojošo rādītāju izpēti un salīdzināšanu;
3. Veikt Baltijas valstu tirgus izpēti un analīzi;
4. Pēc veiktās analīzes pamata noskaidrot problēmas un trūkumus Latvijas apdrošināšanas tirgū.

Darbā tiks izmantotas sekojošas pētījumu metodes: salīdzināšanas metode; analizēšanas metode, statistisko pētījumu metode, prognozēšanas metode, kā arī analītiskā pieeja.

Bakalaura darbs satur apkopotu literatūras avotos izklāstīto, teorētisko informāciju, statistikas datus un autora novērojumus. Tas sastāv no 3 nodaļām, kas katra sadalīta vairākās apakšnodaļās. Tajās kopumā ir ievietotas 8 tabulas, 8 attēli, darba apjoms – 72 lpp.

Annotation

In Latvia, with the development of a normal market economy, insurance has become actual because rapidly growing number of businesses who need to use the insurance. Increasing number of private owners, has an increased need to find guarantees for their property. At a time when the accident happens, insurance is a real support, which enables to restore the situation that has been before the accident occurred.

In this paper "Latvian insurance market and trends in vulnerable economic time", the author reflects theoretical material of insurance sphere, as well as the development of Latvian insurance industry.

Aim of the bachelor is to clarify the Latvian insurance market and trends. Research will be conducted based on the insurance market indicators Latvian and Baltic territory.

In order to meet the target, need to perform the following tasks:

1. Explore the theoretical material of the insurance sphere and perform material analysis, and summarize the results;
2. Take the main indicators of Latvian insurance market, characterize and comparison them;
3. Take the main indicators of Baltic states insurance market;
4. Following the analysis clarify out the basic problems and shortcomings of the Latvian insurance market.

In this paper will be used the following research methods: the method of comparison, analysis method, statistical research method, forecasting method and analytical approach. Bachelor contains a compilation of literature, the theoretical data, statistics and author's observations. It consists of 3 sections, each divided into several sections. They generally are placed into 8 tables, 8 figures, the amount of work – 72 pages.

SATURS

Ievads.....	5
1. Apdrošināšanas definīcijas un jēdziens	7
1.1. Apdrošināšanas tirgus veidošana	8
1.2. Apdrošināšanas likumdošanas vide	22
1.3. Apdrošināšanas loma un nozīme ekonomikā.....	28
1.4. Apdrošināšanas klasifikācija un funkcijas	34
2. Latvijas apdrošināšanas tirgus	40
2.1. Apdrošināšanas summas, prēmijas un zaudējumu atlīdzināšanas kārtība	46
2.2. Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstība	49
3. Latvija Baltijas apdrošināšanas tirgus	57
Secinājumi.....	62
Priekšlikumi.....	64
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	65
Pielikumi.....	67
1. pielikums. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās apdrošināšanas prēmijas un īpatsvars apdrošināšanas tirgū 2004. - 2007. g.	68
2. pielikums. Parakstīto apdrošināšanas prēmiju absolūtās un relatīvās izmaiņas	69
3. pielikums. Izmaksāto apdrošināšanas atlīdzību absolūtās un relatīvās izmaiņas	70
4. pielikums. Dzīvības un nedzīvības apdrošināšanā parakstītās apdrošināšanas prēmijas un izmaksātās apdrošināšanas atlīdzības	71
5. pielikums. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās apdrošināšanas prēmijas un īpatsvars apdrošināšanas tirgū.....	72
6. pielikums. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību izmaksātās apdrošināšanas atlīdzības un īpatsvars apdrošināšanas tirgū.....	73

IEVADS

Apdrošināšana ir viena no svarīgākajām ekonomikas sistēmas sastāvdaļām, kura sākusī veidoties jau tālā pagātnē. Laika gaitā tā ir izveidojusies par svarīgu modernās tirgus ekonomikas sastāvdaļu, kura spēj būtiski ietekmēt gan tās veidošanos, gan stabilitāti.

Efektīvi funkcionējoša apdrošināšanas sistēma nostiprina tautsaimniecību, līdz ar to apdrošināšanai tautsaimniecībā ir liela nozīme. Apdrošināšanas pirmsākumi meklējami ļoti tālā civilizācijas vēsturē. Sākotnēji tai bija visai primitīvas formas, bet pamazām veidojās kopīgā fonda ideja.

Apdrošināšanas sistēma ir neatņemama normālas tirgus ekonomikas sastāvdaļa, jo ar tās palīdzību tiek koncentrēti un pārdalīti lieli finanšu līdzekļi. Apdrošināšanas sabiedrību rīcībā ir finanšu līdzekļi, kurus ir iespējams investēt citās ekonomikas nozarēs, tādā veidā stimulējot ekonomikas attīstību kopumā.

Apdrošināšanas pakalpojumus izmanto gan fiziskas, gan juridiskas personas, apdrošināšanas sabiedrības darbojas visā pasaulē un mūsdienās ir iespējams apdrošināt gandrīz visu. Tā kā pieprasījums pēc apdrošināšanas ar katru gadu pieaug un apdrošināšana sāk kļūt par neatņemamu sastāvdaļu ikdienas dzīvē, katram ir kas tāds, ko ir vērts apdrošināt.

Latvijā, attīstoties normālai tirgus ekonomikai, apdrošināšana ir kļuvusi aktuāla, jo strauji audzis arī uzņēmēju skaits, kuriem nepieciešams izmantot apdrošināšanas pakalpojumus. Palielinoties privātīpašnieku skaitam, rodas palielināta nepieciešamība atrast drošības garantijas savam īpašumam.

Brīdī, kad notikusi nelaime, apdrošināšana ir reāls atbalsts, kas dod iespēju atjaunot to materiālo situāciju, kas ir bijusi pirms nelaimes gadījumu notikšanas. Apdrošināšanai ir ekonomiskas funkcijas, kuru mērķis ir zaudējumu, kas nodarīti īpašumam, tā interesēm vai personai, kompensācija, uzņemoties visus apdrošināšanas riskus.

Apdrošināšana bija, ir un būs vispopulārākais un pieejamākais riska vadīšanas veids visā pasaulē. Apdrošināšanas sabiedrības ir otrs nozīmīgākais, pēc bankām, institucionālais investors, un tām ir ievērojams finanšu kapitāls.

Apdrošināšana gan ir plaši attīstīta visā pasaulē, tomēr projekta pētījuma objekts ir Latvijas apdrošināšanas tirgus un tā tendences nestabilas ekonomikas laikā.

Bakalaura darba mērķis ir uz veiktās analīzes pamata izstrādāt pētījumu par Latvijas apdrošināšanas tirgu un tā raksturīgajām tendencēm, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus. Pētījums tiks veikts balstoties uz apdrošināšanas tirgus rādītājiem Latvijas un Baltijas valstu tirgū. Lai izpildītu darba mērķi, jāveic sekojoši uzdevumi:

1. Izpētīt teorētisko materiālu par apdrošināšanas sfēru un veikt materiālu analīzi, kā arī apkopot tās rezultātus;
2. Veikt Latvijas apdrošināšanas tirgus galveno raksturojošo rādītāju izpēti un salīdzināšanu;
3. Veikt Baltijas valstu tirgus analīzi un izpēti;
4. Pēc veiktās analīzes pamata noskaidrot problēmas un trūkumus Latvijas apdrošināšanas tirgū.

Darbā tiks izmantotas sekojošas pētījumu metodes:

- salīdzināšanas metode; analizēšanas metode, statistisko pētījumu metode, prognozēšanas metode, kā arī analītiskā pieeja.

Bakalaura darba mērķu sasniegšanai ir tādi ierobežojumi kā mainīga ekonomiskā tirgus situācija, jo mainoties ekonomiskajiem apstākļiem valstī mainās vispārīgie apdrošināšanas sabiedrību ekonomiskie rādītāji.

Bakalaura darbs satur apkopotu literatūras avotos izklāstīto, teorētisko informāciju, statistikas datus un autora novērojumus. Darbā tiek veidota apdrošināšanas tirgus analīze laika posmā no 2004. - 2011.gadam.

1. APDROŠINĀŠANAS DEFINĪCIJAS UN JĒDZIENS

Līdzīgi kā daudzās darbības jomās, arī apdrošināšanā nav vienas, universālas definīcijas, tāpēc autore piedāvā vairākas dažādu avotu – skaidrojošās vārdnīcas, mācību grāmatas un likuma – sniegtās definīcijas.

Apdrošināšana – vienošanās, saskaņā ar kuru jūs ik gadu maksājat noteiktu naudas summu īpašai kompānijai ar mērķi aizsargāt kaut ko, piemēram, jūsu māju, mašīnu vai veselību. Ja kaut kas notiek jūsu mājai vai mašīnai vai jūs saslimstat, kompānija maksā jums noteiktu naudas summu.¹

Apdrošināšana – apdrošinājuma ņēmēja vai apdrošinātā iespējamā zaudējuma riska nodošana apdrošinātājam.²

Apdrošināšana – īpašs ekonomiskās darbības veids, kas saistīts ar mantisko interešu zaudējuma riska pārdali starp apdrošināšanas dalībniekiem (apdrošinājuma ņēmējiem), ko veic specializētās organizācijas (apdrošinātāji), kas nodrošina apdrošināšanas iemaksu akumulāciju, apdrošināšanas rezervju veidošanos un apdrošināšanas izmaksu veikšanu apdrošināto mantisko interešu zaudējuma gadījumā.³

Apdrošināšana bija, ir un būs vispopulārākais un pieejamākais riska vadīšanas veids visā pasaulē. Apdrošināšanas sabiedrības ir otrs nozīmīgākais institucionālais investors uzreiz pēc bankām un tām ir ievērojams finansu kapitāls.

Apdrošināšana ir ekonomiskas funkcijas, kuru mērķis ir zaudējumu, kas nodarīti īpašumam, tā interesēm vai personai, kompensācija, uzņemoties visus apdrošināšanas riskus. Plašākā nozīmē - apdrošināšana ir tautsaimniecības joma, kurā apvienoti uzņēmumi un investīcijas, kas veic apdrošināšanas funkcijas un uzrauga, kā tās tiek veiktas.⁴

Apdrošināšana būtībā ir riska nodošana no tā nesēja apdrošināšanas sabiedrībai. Fizisko vai juridisko personu, kas nodod risku, sauc par apdrošinājuma mērķi, bet risku pieņemēju (pārņēmēju) – par apdrošinātāju. Riska nodošana notiek par noteiktu samaksu, kuru parasti sauc par apdrošināšanas prēmiju. Apdrošināšanas prēmija ir atlīdzība, kuru maksā apdrošinājuma ņēmējs apdrošinātājam par to, ka apdrošinātājs uzņemas apdrošināto risku. No juridiskā aspekta, riska nodošana nozīmē, ka apdrošinātājs uzņemas saistības izmaksāt apdrošināmajam naudas, dažreiz arī naturālo, kompensāciju gadījumā, ja iestājusies apdrošinātā riska situācija un apdrošināmajam radušies zaudējumi.⁵

---

¹ Collins Cobuild Dictionary of English Language

² Likums par apdrošināšanas līgumu, 18.06.1998

³ Страхование от а до я

⁴ Rubanovskis A. Apdrošināšanas pamati: teorija, plānošana, problēmas. Rīga: EKA, 2004. 8 lpp

⁵ Turpat, 8 lpp

Apdrošinājuma ņēmēja un apdrošinātāja juridiskās attiecības tiek noformētas, noslēdzot apdrošināšanas līgumu, kurā jāuzrāda līgumslēdzēju pušu juridiskie pamati, apdrošināšanas galvenie nosacījumi, to pienākumi, savstarpējo norēķinu kārtība, zaudējumu noregulēšanas kārtība, u.c.⁶

Apdrošināšana ir universāls instruments, ko izveidoja cilvēce savu interešu ekonomiskai aizsardzībai. Mūsdienās valstīs ar attīstītu tirgus ekonomiku bez apdrošināšanas netiek slēgts neviens darījums, nefunkcionē praktiski neviens uzņēmums.

Apdrošināšanai ir raksturīgas ekonomiskas attiecības, kas ir saistītas ar ienākumu pārdali un uzkrājumiem, lai aizsargātu apdrošinājuma ņēmēja intereses, izmaksājot iestājušos risku radīto zaudējumu pilnīgu vai daļēju kompensāciju. Tādējādi apdrošināšana ir finanšu kategorijas sastāvdaļa.⁷

Šodien apdrošināšanas zinātne ir sīki izpētījusi apdrošināšanas dabu, noteikusi tās ekonomiskās īpašības, funkcijas un lomu. Apdrošināšana ļauj uzturēt ekonomisku stabilitāti un sasniegt dzīves līmeņa pastāvīgumu, tajā skaitā pērkot finanšu aizsardzību.

1.1. Apdrošināšanas tirgus veidošana

Apdrošināšana ir viens no finanšu līdzekļu piesaistīšanas veidiem, jo apdrošināšanas sabiedrību rīcībā ir lielas naudas summas, tādēļ, ka starp apdrošināšanas prēmijas saņemšanu un atlīdzības izmaksāšanu paiet laika periods, bet dažreiz apdrošināšanas atlīdzību neizmaksā vispār.

Ir svarīgi uzsvērt, ka visu šo naudas krājumu veido tūkstošiem dažādu cilvēku un organizāciju iemaksātās prēmijas. Savā ziņā apdrošināšanas tirgus pastāvēšana patiesām nosaka sava veida piespiedu uzkrājumu veidošanu. Cilvēkam, kas apdrošina savu māju, iespējams, nav brīvu līdzekļu, lai pirktu akcijas, īpašumu vai aizdotu naudu. Tomēr, pieskaitot šī cilvēka prēmiju pie prēmijām, ko iemaksājuši vairāki tūkstoši citu cilvēku, veidojas diezgan liela naudas summa, ko var ieguldīt.

Jebkurā ekonomiskajā sistēmā vienā polā uzkrājas naudas līdzekļu pārpalikums, bet otrā, rodas nepieciešamība piesaistīt papildu naudas līdzekļus. Tieši naudas līdzekļu nevienmērīgas uzkrāšanas rezultātā rodas nepieciešamība pēc to pārdalīšanas. Finanšu instrumentu tirgus veido mehānismu naudas līdzekļu „pārplūšanai” no vienas tautsaimniecības nozares uz citām, no viena uzņēmuma uz citu utt. Pieprasījumu pēc finanšu instrumentiem veido valsts, uzņēmumi, mājsaimniecības u.c. Piedāvājumu nodrošina vietējie

⁶ Rubanovskis A. Apdrošināšanas pamati: teorija, plānošana, problēmas. Rīga: EKA, 2004. 8 lpp

⁷ Turpat, 8 lpp

uzņēmumi, finanšu sektora dalībnieki, iedzīvotāju uzkrājumi u.c. Vieni un tie paši tirgus dalībnieki var kļūt gan par naudas līdzekļu patērētājiem, gan to piegādātājiem.

Finanšu instrumentu tirgus-pārdevēju (piedāvājuma veidotāji) un pircēju (pieprasījuma veidotāji) kopums, kas veidojas, lai slēgtu darījumus – finanšu instrumentu pirkšanu un/vai pārdošanu – un veiktu citus ieguldījumu pakalpojumus.

Finanšu instrumentu tirgu iedala divos segmentos:

- Kapitāla tirgus (capital market);
- Naudas tirgus (money market).

Naudas tirgus – īstermiņa finanšu instrumentu darījumu slēgšanas un citu ieguldījumu pakalpojumu mehānisms.

Kapitāla tirgus – vidēja termiņa, ilgtermiņa un beztermiņa finanšu instrumentu darījumu slēgšanas un citu ieguldījumu pakalpojumu mehānisms.

Naudas tirgū apgrozās īstermiņa parāda finanšu instrumenti – ar viena gada vai īsāku apmaksas laiku. Savukārt kapitāla tirgū apgrozās vidēja termiņa ilgtermiņa un pat beztermiņa finanšu instrumenti.

Praktiski finanšu instrumentu tirgū tiek piedāvāti un pieprasīti visi apgrozāmie un neapgrozāmie finanšu instrumenti kopā.

Septiņas svarīgākās finanšu instrumentu tirgus dalībnieku grupas ir:

- Emitenti (persona, kas savā vārdā emitē vai plāno emitēt vērtspapīrus);
- Ieguldītāji
- Starpnieki (brokera, dīlera un uzticības pārvaldes darbība);
- Tirgus organizētāji;
- Depozitāriji;
- Profesionālas tirgus dalībnieku apvienības;
- Citi tirgus dalībnieki.

Viens no lielākajiem vērtspapīru emitentiem ir valsts. Vērtspapīrus valsts vārdā parasti izlaiž Finanšu ministrija vai Valsts kase. Valsts var izlaist tikai parāda vērtspapīrus-valsts parādzīmes (treasury bills) un valsts obligācijas (treasury notes, bonds) -un emitēt tos gan iekšējā tirgū, gan ārvalstīs. Iekšējā aizņēmuma vērtspapīri ir valsts iekšēja parāda, bet ārējā aizņēmuma vērtspapīri-valsts ārējā parāda sastāvdaļa.

Līdz ar finanšu instrumentu tirgus izveidošanu ieguldītājiem nāksies risināt vienus un tos pašus sarežģītos jautājumus: kādās akcijās vai obligācijās, valsts finanšu instrumentus u.c. ieguldīt savus naudas līdzekļus, kad pirkt un kad pārdot attiecīgus finanšu instrumentus? Tieši šo problēmu risinājumi ir ieguldījumu fondu koncepcijas pamatā.

Ieguldījumu fonds – ir finanšu institūcija, kas pieņem ieguldījumus no ieguldītājiem un viņu vārdā iegulda naudas līdzekļus dažādos finanšu instrumentos, lai sasniegtu kopējos mērķus.

Ar ieguldījumu fondu palīdzību ieguldītāji var risināt uzdevumus un sasniegt mērķus: uzkrāt kapitālu un/vai iegūt peļņu.

Rezerves jeb apdrošināšanas fonds – ir materiāla vai naudas līdzekļu rezerve, kas paredzēta dabas stihisko postījumu, avāriju, nelaiemes vai citu neparedzētu gadījumu rezultātā radušos zaudējumu segšanai. Apdrošināšanas fondu veidošana notiek gan naturālā formā, gan naudas izteiksmē.

Ērtākā ir fondu veidošana naudas izteiksmē, jo neprasa papildu izdevumus rezervju drošas glabāšanas nodrošināšanai.

Izšķir trīs apdrošināšanas fondu veidošanas metodes:

- centralizētā metode;
- pašapdrošināšanās;
- apdrošināšana uz komercaprēķina principu bāzes.

Metožu izvēle ir atkarīga no piemērojamā riska pārvaldīšanas veida.

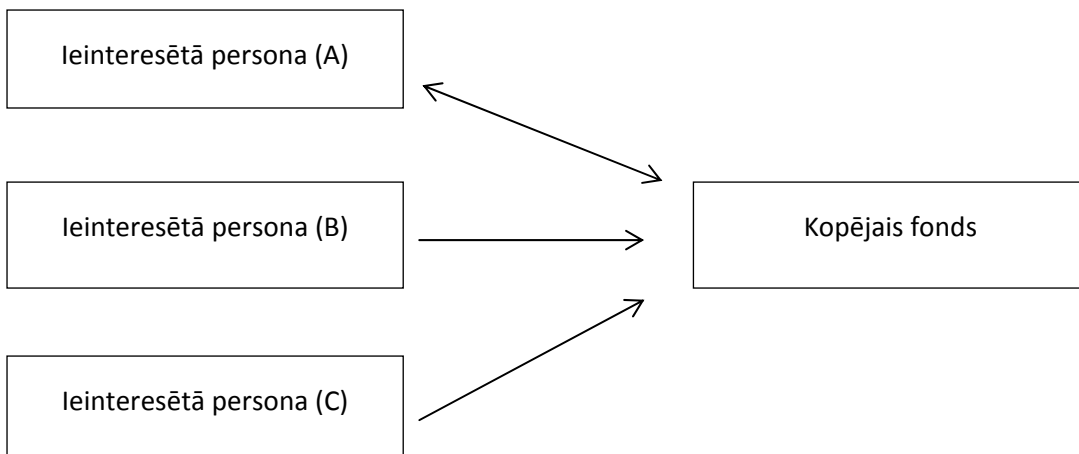
Centralizētos apdrošināšanas rezerves fondus veido valsts vai pašvaldību līmenī, izmantojot valsts un pašvaldību līdzekļus. Centralizētos rezerves fondus galvenokārt novirza zaudējumu segšanā valsts sektorā, gadījumos, kad tiek skartas visas sabiedrības intereses lielu avāriju, dabas spēku postošas darbības un citos gadījumos.

Pašapdrošināšanās rezultātā izveidojas decentralizēti materiālie un naudas līdzekļu rezerves fondi atsevišķu komercsabiedrību, uzņēmumu un organizāciju rīcībā. Tie paredzēti zaudējumu segšanai, izmantojot paša uzņēmuma līdzekļus. Decentralizēto apdrošināšanas fondu veidošana ir stipri ierobežota, jo jebkura šāda fonda veidošana izslēdz līdzekļus no apgrozības procesa un līdz ar to samazinās šo līdzekļu izmantošanas efektivitāti.

Apdrošināšanas ekonomiskā būtība ir zaudējumu atlīdzināšana no centrālā fonda, kuru veidojušas ieinteresētās personas ar iemaksu palīdzību.

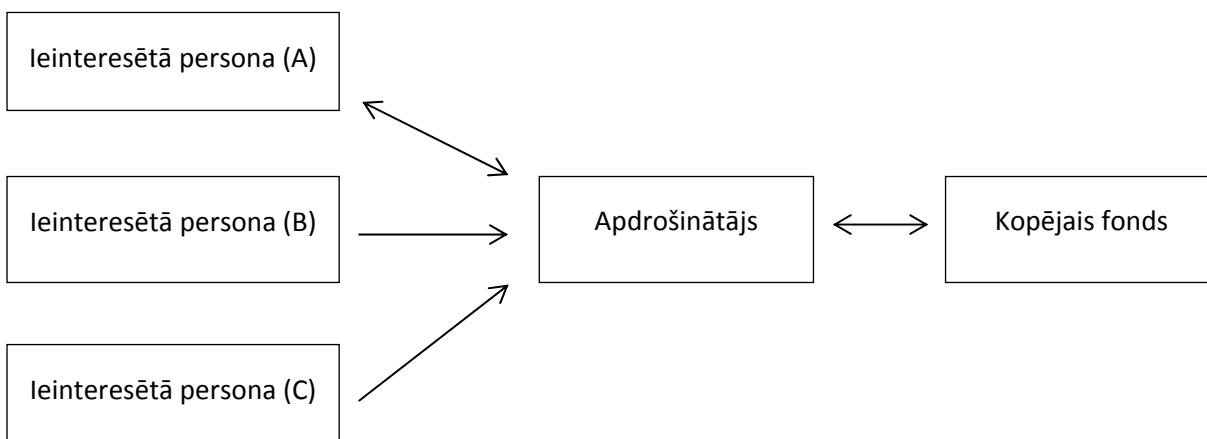
Šie apdrošināšanas fondi atrodas apdrošināšanas sabiedrību rīcībā un tiek izmantoti kaitējumu atlīdzināšanai, kuri radušies attiecīgajai personai, ja noticis apdrošināšanas gadījums.

Apdrošināšana ir riska nodošanas mehānisms. Šim procesam ir vairāki veidi: savstarpējā apdrošināšana, apdrošināšana, kopapdrošināšana, pārpadrošināšana.

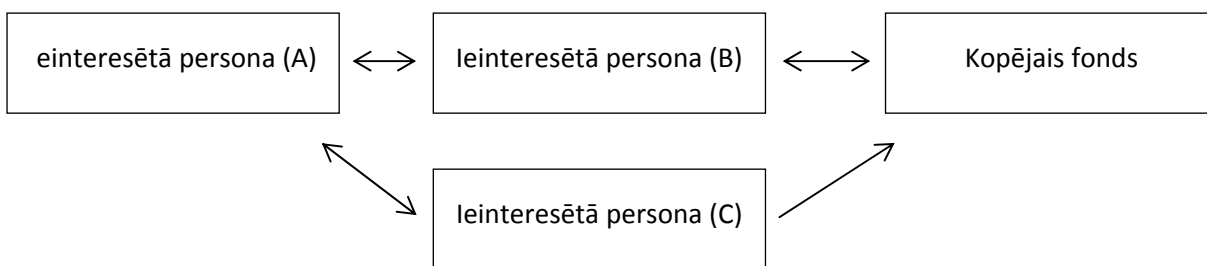
1.1. att. Savstarpējās apdrošināšanas shēma

Savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības atšķiras no pārējām apdrošināšanas sabiedrībām ar to, ka tās nelielam klientu skaitam uzņemas lielu riska apjomu.

1.2. att. Apdrošināšanas shēma

Apdrošināšanas sabiedrības var uzskatīt par specializētajām apdrošināšanas sabiedrībām, jo tās darbojas tikai savas pašvaldības vai apgabala teritorijas robežās.

1.3. att. Kopapdrošināšanas shēma

Kopapdrošināšana piedāvā vairākus apdrošināšanas pakalpojumus: rentes apdrošināšana; pūra apdrošināšana; apdrošināšana pret ugunsgrēku un plūdiem; kravu apdrošināšana; dzīvības apdrošināšana; kapitāla apdrošināšana; jūras un upes transporta apdrošināšana.

Risks ir raksturīgs jebkurai darbībai, tā jēdziens ir daudzpusīgs un bieži izmantojams. Līdz šim ir bijuši vairāki mēģinājumi skaidrot un definēt jēdzienu „risks”. Aplūkosim dažas definīcijas. Risks ir:

- iespējamo draudu un neveiksmju varbūtība;
- kļūdu vai veiksmes izvēle situācijā ar vairākiem alternatīvām;
- specifiskās darbības forma, kuru realizē subjekts nenoteiktības apstākļos;
- nevēlamā gadījuma iestāšanās iespēja;
- ekonomiskā subjekta iespējamo zaudējumu absolūtais (relatīvais) lielums vai varbūtības rādītājs noteiktajā laika periodā nākotnē.

Zaudējumu absolūtais lielums tiek izteikts naudas vienībās. Zaudējumu relatīvais lielums var būt izteikts procentos pret kādu finanšu pārskata posteni, piemēram, aktīviem vai pašu kapitālu.

Riska operāciju definē kā riskantu, ja tai ir iespējams vairāk nekā viens iznākums, pie tam vismaz divi operācijas iznākumi personai, kas pieņem lēmumus, nav ar vienādu derīgumu (utility) jeb nav indiferenti. Apkopojot iepriekš teikto, var secināt, ka zinātniskajā literatūrā risks tiek traktēts kā:

- īpaša darbības forma (uzņemt risku)
- darbības raksturojums;
- darbības rezultāts;
- varbūtība.

Pirmie divi traktējumi neietver svarīgāko riska raksturojumā-nenoteiktību, trešais traktējums nozīmē, ka risks var rasties tikai kādas darbības rezultātā, bet vienmēr tas tā nav, piemēram, nepārvaramo apstākļu risku (force majeure) neietekmē subjektu darbība. Pielīdzināt risku varbūtībai arī nav gluži pareizi. Risks ir varbūtības kategorija. Varbūtība atrodas intervālā no 0% līdz 100%, turpretī risks var būt lielāks par 100%. Precīzākā riska definīcija ir šāda: risks ir nevēlamā rezultāta iespējamība. Vienā gadījumā nevēlamais rezultāts ir ieplānotā rezultāta nesasniegšana, otrā-zaudējumi, trešā-bankrots utt.

Risks ir cieši saistīts ar nenoteiktību, tomēr katram no šiem jēdzieniem ir sava nozīme. „Risks” raksturo kāda notikuma realizēšanas iespējamību, un to var kvantitatīvi novērtēt, bet „nenoteiktība” paredz precīzas novērtēšanas neiespējamību. Nenoteiktības būtība ir riska pamatā. Nenoteiktību nosaka:

- nejaušības elements varbūtībā;
- informācijas kvalitāte un pieejamība.

P. Samuelsons (Samuelson) uzskata, ka „nenoteiktība rada neatbilstību starp to, ko cilvēki sagaida, un to, kas notiek īstenībā”. Pie tam, jo precīzākas ir riska pētīšanas metodes, jo mazāks ir nenoteiktības faktors.

Būtiska loma riska ekonomiskā aspekta pētīšanā ir klasiskās, neoklasiskās un Keinsa ekonomiskās skolas pārstāvjiem.

Autori, A. Smits (A. Smith) un Dž. Mils (J. Mille), pētot uzņēmējdarbības peļņu, pirmie izcēla uzņēmējdarbības peļņas struktūrā „maksu par risku” kā iespējamā riska segumu. Bet risks kā ekonomikas kategorija minēto ekonomistu darbos pētīts netika.

Neoklasiskās riska teorijas pārstāvji (A. Maršals u.c.) riska pamatā lika šādas tēzes: uzņēmums eksistē nenoteiktības apstākļos, tātad tam savā darbībā būtu jāvadās no gaidāmās peļņas apjomiem un peļņas svārstībām. Uzņēmēja uzvedību nosaka izdevīgākā varianta izvēle. Tas nozīmē, ka priekšroka tiek dota tam ieguldījumu variantam, kur peļņa būs lielāka, bet nenoteiktība-mazāka.

Dž. M. Keins (J. M. Keynes) uzsvēra, ka uzņēmēji labprāt uzņemas lielāku risku, cerot saņemt lielāku peļņu. Bez tam Dž. M. Keins ir pamatojies nepieciešamību plānot „riskas izmaksas” faktiskās un gaidāmās peļņas starpības segšanai, kā arī izdalīja trīs galvenās riska kategorijas ekonomikā. Tās ir: uzņēmēja risks, kreditora risks un risks, kas saistīts ar iespējamo naudas vērtības samazināšanu.

Uzskata, ka apdrošināšanai priekšnosacījumi veidojās tālā senatnē līdz ar darba dalīšanu, naturālo apmaiņu, mantisko nevienlīdzību un privātīpašuma rašanos. Gadsimtiem ilgi cilvēki mēģināja pasargāt sevi un savu darbu no nejaušām briesmām. Ar privātīpašuma rašanos radās rūpes par tā saglabāšanu. Tas viss radīja īpašniekiem bailes par īpašuma saglabāšanu. Īpašumu varēja zaudēt dabas stihijas, ugunsgrēka, laupīšanas vai kāda cita iemesla dēļ.

Dzīves pieredze ilgstošā laika periodā ļāva secināt, ka nelabvēlīgiem notikumiem ir gadījuma raksturs gan telpā, gan laikā, un šo nelabvēlīgo notikumu negatīvās sekas ir nevienmērīgas gan seku smaguma, gan no seku biežuma, gan no seku vietas, gan no seku atkārtotības u.c. aspektiem. Tas pārliecināja dažādu grupu pārstāvjus, ka tiem ir kopējas intereses – saglabāt vai atjaunot savu īpašumu pēc nelabvēlīgu notikumu iestāšanās, kā sekas varēja būt īpašuma daļēja vai pilnīga zaudēšana. Šo mērķi ierobežota skaita interesenti varēja

sasniegt uz visu apdrošināšanas dalībnieku rēķina, galvenokārt – uz to rēķina, kuri nebija cietuši. Tā radās apdrošināšana – viena no senākajām sabiedrības attiecību kategorijām.⁸

Sākotnējā apdrošināšanas forma bija naturālā apdrošināšana, veidojot viegli dalāmu produktu uzkrājumus: graudus, lopbarību, u.c. Šādai apdrošināšanas formai bija svarīga nozīme, tomēr tās pielietošanas sfēras bija ierobežotas.

Līdz ar naudas parādīšanos varēja izveidot apdrošināšanas uzkrājumus naudā. Šos uzkrājumus varēja veidot līdz nelabvēlīgā notikuma iestāšanās brīdim. Cietēji pēc kompensācijas saņemšanas varēja iegādāties ne tikai kaut ko analogisku zaudētajam īpašumam, bet varēja iegādāties pat pilnīgi citas preces. Apdrošināšanas uzkrājumi naudā ļāva paplašināt un pilnveidot apdrošināšanas jomu. Uzkrājumi naudā ļāva radīt arī tādu jaunu apdrošināšanas veidu kā dzīvības apdrošināšana.

Dzīvības apdrošināšanas pirmsākums meklējams Senajā Romā 2-3.gs. pēc Kristus dzimšanas, kad tika izveidotas sava veida savstarpējās palīdzības sabiedrības vai kopēju interešu sabiedrības – dažādas nozīmes kolēģijas, piemēram, Lanuvijas kolēģija (dibināta 133.gadā). To locekļi iemaksāja iestāšanās naudu un ikmēneša biedra naudu. Nāves gadījumā apglabāšanas izdevumiem izmaksāja 300 sestercijus, bet vēlāk jau izmaksāja noteiktu summu arī mirušā ģimenes locekļu uzturēšanai. Vācijā viduslaikos tirgotāju ģildes pārņēma Romas kolēģiju apdrošināšanas idejas un pieredzi, attiecinot apdrošināšanu uz preču aizsardzību ceļā, uz slimībām un nāvi. Vēlāk pastāvēja tā saucamie cehi (ekonomiskās, reliģiozās un sociālās apvienības), kuru pienākums bija mirušā ģimenes uzturēšana un bāreņu audzināšana.⁹

Pirmās apdrošināšanas operācijas, kuras veica jau specializēta organizācija, kas nodarbojās ar apdrošināšanu kā uzņēmējdarbību, tika veiktas viduslaikos, un tās attiecās uz preču pārvadājumiem pa jūru. Pirmais no zināmajiem apdrošināšanas līgumiem pasaulē ticis noformēts 1347.gadā Dženovā. Piecpadsmītajā gadsimtā ievērojamāko valstu ārējās tirdzniecības sakaros preču pārvadājumu apdrošināšana pa jūru, vairāk gadījumu, bija ļoti labi organizēta. Tā bija ienesīga un plaukstoša joma. Pirmais rakstiskais dzīvības apdrošināšanas līgums, kas saglabājies, ticis noslēgts Anglijā 14.gadsimtā.¹⁰

Apdrošināšana pret nelaiemes gadījumiem un slimībām sāka attīstīties kā strādājošo interešu aizsardzība dažādu ražošanas traumu gadījumā. Jau 1541.gadā Jūras tiesībās bija normas par to, ka kuģa īpašniekam obligāti jāapdrošina kapteiņa dzīvība pret nelaiemes gadījumu jūrā. Holandē 1655.gadā algotam karaspēkam pastāvēja atlīdzināšanas skala par dažādu ķermeņa daļu zaudēšanu.¹¹

---

⁸ Turpat, 9 lpp

⁹ Rubanovskis A. Apdrošināšanas pamati: teorija, plānošana, problēmas. Rīga: EKA, 2004. 9 lpp

¹⁰ Turpat, 10 lpp

¹¹ Turpat, 11 lpp

Atšķirīgas apdrošināšanas iemaksas, kas bija atkarīgas no strādājošā profesijas, pirmoreiz parādījās Vācijā. Vācijas apdrošināšanas sabiedrības sadalīja visas profesijas 12 klasēs (pakāpēs) pēc profesionālā riskantuma pakāpes: pie 1.klases piederēja skolotāji, bet pie 12.klases – strādājošie, kas nodarbojās ar sprāgstvielu ražošanu. Šādi iedalītus apdrošināšanas principus izmantoja dažādas profesionālās apvienības, un tie strauji attīstījās kopš 18.gadsimta beigām. Tas izskaidrojams ar to, ka šajā periodā strādājošie aktīvi cīnījās par savām tiesībām, t.sk. arī tiesībām uz kompensāciju ražošanas traumu gadījumā, uz pabalstu pārejošas darba nespējas gadījumā. Rezultātā šis apdrošināšanas veids kļuva par obligātu, un tieši ar to sākās visas apdrošināšanas vēsture.¹²

Lai gan vienkārša uguns apdrošināšanas riska finanšu aizsardzības shēma darbojās jau viduslaikos (tie bija ziedojumi, kurus organizēja vai nu baznīcās, vai ģildēs), būtisks pavērsiens šajā apdrošināšanas veidā notika pēc 1666.gada Londonas Lielā ugunsgrēka, kad līdz pamatiem nodega gandrīz visa viduslaiku pilsēta un radās acīmredzama nepieciešamība pēc nopietna uguns risku finanšu seguma. Pirmo apdrošināšanas sabiedrību „Fire Office”, kura pārdeva uguns riska polises, dibināja 1680.gadā Londonā, vēlāk šo sabiedrību pārdēvēja par „Phoenix”. Sabiedrība „Phoenix” izveidoja savu ugunsdzēsēju komandu un ieviesa metāla pazīšanas zīmes, kuras piestiprināja pie apdrošinātās mājas ārējās sienas, lai ugunsgrēka gadījumā ugunsdzēsēji pazītu šo māju.¹³

Līdz Industriālās revolūcijas brīdim, t.i., 18.gadsimta beigām, uguns apdrošināšanas riskus, uzņēmuma tehniskā aprīkojuma, industriālās dzīvības apdrošināšanas riskus, kā arī dzīvības apdrošināšanu pārvaldīja savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības, kuru dalībnieki neizvirzīja sev par mērķi peļņas gūšanu, bet vairāk rūpējās par zaudējuma smagumu, kas skāris kādu no dalībniekiem. Tas notika uz to dalībnieku piedalīšanās rēķina, kuru īpašums nebija cietis vai bija cietis mazākā mērā. Savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības darbojās savrupi – līdz ar to nenotika informācijas un pieredzes apmaiņa. Industriālā revolūcija pieprasīja cita līmeņa attiecības: apdrošināšanas sabiedrības kooperējās, apkopojot statistisko informāciju par risku biežumu un raksturu, sadarbību risku iestāšanās gadījumos, kā arī nosakot vienotu tarifu politiku. Apdrošinātāji varēja piedāvāt sarežģītu apdrošināšanas segumu – uzņēmējdarbības pārtraukšanu uguns riska iestāšanās gadījumā.¹⁴

Vēlāk Vācijā veidojās Saimnieku ģildes, kas uzņēmās finansiālo atbildību uguns riska gadījumā. Saimnieku ģildes darbojās uz savstarpējās apdrošināšanas principu pamata. 1676.gadā, nodibinot apdrošināšanas sabiedrību „Hamburger Feuerkasse”, Vācijas valdība

---

¹²Rubanovskis A. Apdrošināšanas pamati: teorija, plānošana, problēmas. Rīga: EKA, 2004. 10 lpp

¹³ Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 32 lpp

¹⁴ Turpat, 32lpp

uzņēmās apdrošināt aktuālos sociālos riskus. Vēlāk sabiedrība kļuva par modeli modernās sociālās apdrošināšanas sabiedrībām Vācijā.

Vācijā vienota valsts uguns risku apdrošināšanas sistēma sāka veidoties pēc Prūsijas karaļa Fridriha Vilhelma I 1718.gadā dibinātās apdrošināšanas sabiedrības „Berliner Feuerzietat” parauga, nodibinot šāda parauga sabiedrības visos Vācijas reģionos. Vācijas valsts dibinātās uguns risku sabiedrības pārraudzīja valsts dāvinājumus īpašuma atjaunošanai nabadzīgajiem uguns nelaimē cietušajiem pilsoņiem.¹⁵

17.gs. sākumā Lielbritānijā bija izveidotas divas apdrošināšanas kompānijas: „London Assurance Corporation” un „Royal Exchange Assurance Cooperation”. Tieši tās vēlāk kļuva par civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas aizsācējām. Salīdzinot ar citiem apdrošināšanas veidiem, šis veids parādījās salīdzinoši nesen. Tā strauja attīstība sākās pēc 1890.gada, kad tika izgudrota pirmā automašīna. Tomēr pirms tam kompānijas jau nodarbojās ar profesionālās atbildības apdrošināšanu.

Profesionālās atbildības apdrošināšanas mērķis ir pasargāt profesionālus darbiniekus, kas piedāvā savas prasmes un pakalpojumus, gadījumā, ja viņi tiek saukti pie juridiskās atbildības. Aizsardzība izpaužas kā apdrošinātāja pienākums atlīdzināt trešajai personai zaudējumus, kaitējumu, kas ir radušies apdrošinājuma ņēmēja profesionālās darbības rezultātā. Profesionālā atbildība pamatā, rodas līguma, kas ir noslēgts starp apdrošinājuma ņēmēju un profesionālu darbinieku par noteiktu pakalpojumu sniegšanu, pārkāpšanas rezultātā. Noslēdzot līgumu, ir svarīgi, ka profesionālā darba veicējs apņemas darboties saskaņā ar tā profesionālajiem pienākumiem un, ja viņam tas neizdodas un klients cieš zaudējumus, profesionālis var tikt saukts pie atbildības likumā paredzētajā kārtībā.¹⁶

Francijā apdrošināšana attīstījās Reformācijas periodā, un dažas šodienas lielās apdrošināšanas sabiedrības tika dibinātas jau tad. Apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem tika ieviesta daudz vēlāk, kad vētraini attīstījās rūpniecība. Sākotnēji šis apdrošināšanas veids attiecās uz zaudējumiem, kas nodarīti trešajai personai, bet attīstoties tiesiskajām formām, kas saistījās ar ražošanas traumatismu, ražošanas nelaimes gadījumu apdrošināšanu pārvērta par īpašu un svarīgu apdrošināšanas veidu.¹⁷

Cariskās Krievijas apdrošināšanas tirgus galvenokārt pamatots uz Anglijas apdrošināšanas tirgus tradīcijām. Uz Anglijas apdrošināšanas sabiedrības „Phoenix” bāzes 1827.gadā nodibina Pirmo Krievijas Ugunsapdrošināšanas sabiedrību, kurai valsts piešķir monopoltiesības uz 20 gadiem apdrošināšanas operāciju veikšanai. 1835.gadā nodibina Otro Krievijas Ugunsapdrošināšanas sabiedrību, kurai 40 guberņās ir monopoltiesības

¹⁵ Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 32 – 33 lpp

¹⁶ Rubanovskis A. Apdrošināšanas pamati: teorija, plānošana, problēmas. Rīga: EKA, 2004. 10-11 lpp

¹⁷ Turpat, 11 lpp

apdrošināšanas operāciju veikšanai uz 12 gadiem. Šie pasākumi novērš konkurenci un veido stingru apdrošināšanas sistēmas finanšu bāzi.

Līdz 1917.gadam cariskajā Krievijā naudas un zemes reformas, sabiedrisko attiecību liberalizācija, kredītēšanas sistēmas attīstība kļuva par pamatu privātās uzņēmējdarbības uzplaukumam. Līdz ar to radās vajadzība pēc kapitāla garantijām, kas savukārt deva spēcīgu impulsu apdrošināšanas sfēras attīstībai cariskajā Krievijā.¹⁸

1765.gadā Rīgā dibinātajai savstarpējai uguns riska apdrošināšanas biedrībai „Brandt Assecurations Societe” statūtus veidoja pēc Vācijas uguns risku apdrošināšanas sistēmas parauga, kur obligāta prasība, iestājoties apdrošināšanas gadījumam ugunsgrēka dēļ, bija atjaunot nodegušos namus.¹⁹

Pirms I pasaules kara dibinātajām apdrošināšanas sabiedrībām galvenokārt vērojams savstarpējs raksturs, to darbība bija ierobežota kādā noteiktā teritorijā vai apdzīvotā vietā un vienā apdrošināšanas nozarē. Pēc I pasaules kara šai nozarē veidojas arī akciju sabiedrības; dažu apdrošināšanas biedrību darbībai var izsekot līdz pat 1940.gadam.

Varam salīdzināt trīs tā laika nozīmīgāko ugunsrisku apdrošināšanas sabiedrību finanšu rādītājus pirms I pasaules kara un tad, kad apdrošināšana Latvijā kā finanšu pakalpojums piedzīvoja uzplaukumu.

Piemēram, Rīgas pilsētas savstarpējās uguns apdrošināšanas biedrības „Brandt Assecurations Societe” 1914.gada finanšu rādītāji redzami 1.1.tabulā. 1922.gada 16.februārī tika pieņemti jauni statūti un „Brandt Assecurations Societe” vietā dibina Pirmo Rīgas Apdrošināšanas biedrību (sākotnēji dibināta 1765.gadā; jaunā sabiedrība dibināta uz iepriekšējās bāzes).

Pamata finanšu rādītājs – zaudējumu koeficients – pirmskara sabiedrībā ir 32%, kas liecina par ļoti augstu rentabilitātes līmeni apdrošināšanas uzņēmumā. 1938.gadā Pirmo Rīgas Apdrošināšanas sabiedrību pārņēma valsts dibinātā akciju sabiedrība „Drošība”.

Sākotnēji uzņēmums „Brandt Assecurations Societe” drīkstēja apdrošināt ēkas un dažādus namus tikai Rīgas teritorijā, galvenokārt, Vecrīgas centrā, bet vēlāk arī līdz pat Elizabetes ielai. 1804.gadā tika nodibināta savstarpējā biedrība ar nosaukumu „Brandt-Assecurations Societe”, 1866.gadā to pārdēvē par „Riga-vorstadtische Gesellschaft zur gegenseitigen Versicherung von Gebauden gegen Feuersgefahr”, piešķirot tiesības apdrošināt mājas Vidzemē. 1902.gadā sakarā ar izmaiņām statūtos apdrošināšanas sabiedrību pārdēvē par Otro Rīgas Savstarpējo ugunsapdrošināšanas sabiedrību (Zweite Rigaer

---

¹⁸ Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 33 lpp

¹⁹ Turpat, 34 lpp

Gesellschaft gegenseitiger Versicherung gegen Feuer) un piešķir tiesības apdrošināt pilsētas Kurzemē. Tās 1914.gada finanšu rādītājus sk. 1.1.tabulā.

1.1. tabula

Finanšu rādītāji nozīmīgākajās uguns risku apdrošināšanas biedrībās Latvijas apdrošināšanas tirgū 1912. un 1914. gadā, zelta rubļos²⁰

Nr.	Finanšu rādītāji	Savstarpējā apdrošināšanas biedrība ¹	Savstarpējā apdrošināšanas biedrība ²	Savstarpējā apdrošināšanas biedrība ³
1.	Prēmiju ieņēmumi	11 581	73 000	314 000
2.	Pārējie ieņēmumi	20 420	52 000	-
3.	Riskos notikušie zaudējumi	3 805	60 000	232 000
4.	Pārvaldes izdevumi	-	31 000	50 000
5.	Apdrošināto īpašumu summa	29 000 000	56 000 000	68 000 000
6.	Kapitāls	476 000	1 000 000	482 000
7.	Vērtspapīru portfelis	499 000	770 000	618 000
8.	Zaudējuma koeficients (3:1), procentos	0,32	0,82	0,73

¹ Rīgas pilsētas savstarpējās uguns apdrošināšanas biedrības „Brandt Assecurations Societe” 1914.gada finanšu rādītāji

² Otrās Rīgas Savstarpējās ugunsapdrošināšanas sabiedrības 1914.gada finanšu rādītāji

³ Kurzemes Savstarpējās ugunsapdrošināšanas biedrības (Kurlandischer gegenseitiger Feuerversicherungs-Verein) 1912.gada finanšu rādītāji (centrālais birojs Jelgavā, vēlāk Vidzemē)

Zaudējuma koeficients Otrajai Rīgas Savstarpējai ugunsapdrošināšanas sabiedrībai 1914.gadā ir 82% (sk.1.1.tab.), kas liecina par augstām atlīdzību izmaksām. Rīgas Apdrošināšanas biedrība (sākotnēji dibināta 1804.gadā, jaunā sabiedrība veidota uz iepriekšējās bāzes), kuras statūtus apstiprina 1921.gada 2.maijā, kļūst par akciju sabiedrību.

1861.gadā Kurzemē nodibināja Kurzemes Savstarpējo ugunsapdrošināšanas biedrību (Kurlandischer geenseitiger Feuerversicherungs-Verein) ar centrālo biroju Jelgavā, vēlāk

²⁰ Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 35 lpp.

Vidzemē. 1912.gada finanšu rādītāji ir prēmiju ieņēmumi – 314 000 zelta rubļu un riskos notikušie zaudējumi 232 000 zelta rubļu (skatīt 1.1.tab.). Zaudējumu koeficients ir 73%.

Pēc jauno statūtu apstiprināšanas 1921.gada 23.aprīlī Kurzemes savstarpējo ugunsapdrošināšanas biedrību (Kurlandischer gegenseitiger Feuerversicherungs-Verein) pārdēvē par akciju sabiedrību „Kurzeme”, kuras valde sākumā ir Jelgavā.

Īpaši jāatzīmē 1878.gada 28.aprīlī Jelgavā dibinātā speciālā Kurzemes Savstarpējā kuras apdrošināšanas biedrība.

Kurzemē 19.gs. beigās dibina savstarpējās palīdzības apdrošināšanas biedrību pret zirgu zādzībām.

I Pasaules kara un Krievijas revolūcijas laikā cieta Latvijas valsts un tās kapitāls, privātais sektors un tā kapitāls. Šajā periodā valstī darbojās 2 Krievijas apdrošināšanas sabiedrības un 11 Vācijas apdrošināšanas uzņēmumi (radušies vācu okupācijas laikā). Apdrošināšanas sistēmas atjaunošanā iesaistījās valsts. 1922.gada maijā, pamatojoties uz valdības rīkojumu, ārvalstu sabiedrības pārtrauca savu darbību Latvijā. Nenoliedzami – šis lēmums atstāja tiešu iespaidu uz apdrošināšanas uzņēmējdarbību, paverot ceļu tās attīstībai. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā 1920.gada sākumā izveidoja Apdrošināšanas departamentu, kuru tā paša gada decembrī pievienoja Finanšu ministrijai. Pēc gada to pārveidoja par Apdrošināšanas nodaļu minētās ministrijas Kredīta departamentā. Apdrošināšanas nodaļas funkcijas:

- kontrolēt un pārraudzīt visas valstī darbojošās apdrošināšanas sabiedrības;
- pieņemt pārapdrošināšanā 25% visu Latvijas apdrošināšanas akciju sabiedrību un pilsētu savstarpējo biedrību ugunsapdrošinājumu risku līgumu.

Ar LR finanšu ministra 1929.gada 31.decembra rīkojumu pārapdrošināšanā nododamo uguns risku procentu likmi samazina līdz 10%. Šīs prasības neattiecās uz pagastu savstarpējās apdrošināšanas biedrībām.

Valsts apdrošināšanas nodaļai saskaņā ar Ministru kabineta 1922.gada 1.jūnija izdotajiem noteikumiem ir piešķirtas monopoltiesības valsts īpašumu apdrošināšanā, ko līdz šim veica privātās apdrošināšanas sabiedrības. Valsts apdrošināšanas nodaļa strādā ar tādiem pašiem prēmiju tarifiem, kādus lieto apdrošināšanas akciju sabiedrības.

Kā vienas no pirmajām Latvijas apdrošināšanas akciju sabiedrībām var minēt apdrošināšanas un transporta sabiedrību „Latvijas Lloids”, kuras statūtus apstiprināja 1920.gada 13.martā, pārapdrošināšanas un līdzapdrošināšanas akciju sabiedrību „Rīgas Unions”, kuras statūti apstiprināti 1920.gada 5.jūlijā, un apdrošināšanas sabiedrību „Daugava”, kuras statūti apstiprināti 1920.gada 21.oktobrī. Tām sekoja citas akciju sabiedrības.

Sabiedrību „Rīgas Lloids” un Pirmo Latvijas Sabiedrību nesekmīgas darbības dēļ likvidēja, attiecīgi 1926. un 1931.gadā.

Akciju sabiedrībām 1924.gadā pievienojās arī Latviešu savstarpējā apdrošināšanas biedrība, dibināta 1906.gadā, kurai 1923.gadā ar statūtu grozījumiem tika izveidots akciju kapitāls (A. Aizsilnieks, 1968)

Visām šīm sabiedrībām bija tiesības nodarboties kā ar apdrošināšanas, tā arī ar pārapirošināšanas operācijām. Tāpat tās varēja veikt ugunsapdrošināšanu un darbību arī vairākās citās apdrošināšanas nozarēs.

Paralēli no jauna dibinātajām akciju sabiedrībām savu darbību atjaunoja vairākas pirms kara dibinātās pilsētu savstarpējās biedrības, kā arī tika veidotas jaunas. Viena no lielākajām jaundibinātajām savstarpējās apdrošināšanas biedrībām bija 1922.gada 3.decembrī reģistrētā Savstarpējās ugunsapdrošināšanas centrālā savienība. Tās funkcijas:

- pārapirošināt pagastu savstarpējo apdrošināšanas biedrību pieņemot risku;
- apdrošināt kooperatīvo īpašumu pret uguns riskiem.

Viena no ievērojamākajām dzīvības apdrošināšanas tirgū ir 1929.gadā dibinātā savstarpējā dzīvības apdrošināšanas biedrība „Ērglis”, vēlāk – akciju sabiedrība.

Tā kā likumdošana bija labvēlīga, laika posmā no 1921. līdz 1924.gadam Latvijā dibinātas jaunas pilsētu (60) un pagastu (400) savstarpējās apdrošināšanas biedrības.

1922.gada 10.martā pieņemtajos noteikumos „Ēku obligatoriskā ugunsrisku apdrošināšana” bija norādīts, ka obligāti jāapdrošina visas lauku saimniecības ēkas – kā privātās, tā sabiedriskās.

Minētos noteikumus ieviesa 1923.gadā apriņķu valdēs, izņemot Latgali, kur šim nolūkam dibināja Latgales Pagastu savienību ēku obligātai apdrošināšanai pret uguns riskiem, kuru vēlāk pārvērta par Latgales Centrālo savstarpējo ugunsapdrošināšanas biedrību. Tieši lauku pašvaldību sabiedrisko ēku apdrošināšanai pret uguni 1929.gadā nodibināja Lauku pašvaldību apdrošināšanas savienību. Šīs funkcijas gan sākotnēji pildīja lielākā daļa no Kurzemes, Zemgales un Vidzemes apriņķu valdēm. Taču vēlāk, ap 1935.gadu, tās pildīja vairs tikai Ilūkstes apriņķa valde, jo visos pārējos apriņķos iedzīvotāji obligāti apdrošināmās ēkas brīvprātīgi apdrošināja pagastu un pilsētu savstarpējās apdrošināšanas biedrībās un apdrošināšanas akciju sabiedrībās.

1923.gadā darbību sāka Vislatvijas Savstarpējā mājlopu apdrošināšanas biedrība, bet jau 1925.gadā to likvidēja, jo zaudējumi pārsniedza ieņemto prēmiju summu. Savstarpējās ugunsapdrošināšanas centrālā savienība 1926.gadā sāka pieņemt tiešā apdrošināšanā lopkopības pārraudzības biedrību reģistrētos vaislas lopus. Ar mājlopu apdrošināšanu

nodarbojās Pirmā Latvijas Savstarpējā mājlopu apdrošināšanas biedrība Liepājā, bet arī tā bija spiesta izbeigt savu darbību.

Apdrošināšanas darbības veicināšanai Latvijā 1926.gadā izveidoja Latvijas Apdrošinātāju apvienību. Savukārt, 1931.gadā Rīgas apgabaltiesā reģistrēja Latvijas Dzīvības apdrošinātāju apvienību.

Lai veicinātu savstarpējās apdrošināšanas darbību, 1931.gadā Savstarpējās apdrošināšanas centrālā savienība izdeva savu laikrakstu „Kooperatīvā Apdrošināšana”.

1.2.tabula

Apdrošināšanas uzņēmumu skaits Latvijā 1926. – 1938.gadā²¹

	Finanšu ministrijas apdrošināšanas uzņēmums	Pašvaldību apdrošināšanas iestādes	Apdrošināšanas akciju	Savstarpējās apdrošināšanas centrālā	Savstarpējās apdrošināšanas biedrības			
					Lauku	Pilsētu	Dzīvības	Kopā
1926	1	8	10	1	371	23	2	396
1927	1	7	9	1	390	27	3	420
1928	1	5	10	1	393	32	4	429
1929	1	4	10	1	393	37	7	437
1930	1	3	10	1	398	40	7	445
1931	1	3	10	1	400	40	10	450
1932	1	3	9	1	403	44	9	456
1933	1	3	9	1	406	48	8	462
1934	1	3	10	1	407	49	6	462
1935	1	2	10	1	406	50	6	462
1936	1	2	9	1	401	53	6	460
1937	1	2	9	1	401	49	6	456
1938	1	2	9	1	396	49	5	450

1.2. tabulā apkopoti dati par apdrošināšanas uzņēmumu skaitu Latvijā, laika periodā no 1926. gadam līdz 1938. gadam. Analizējot 1.2. tabulu, redzams, ka vislielāko visu

²¹ Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 40 lpp.

apdrošināšanas iestāžu skaitu Latvijā veido savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības, kuru īpatsvars apskatāmajā laika posmā svārstās no 95,89% līdz 97,25%. No savstarpējās apdrošināšanas biedrībām vislielāko daļu veido lauku savstarpējās apdrošināšanas biedrības, kuru skaits sevišķi strauji pieauga 1923.gadā – par 203% salīdzinot ar 1922.gadu. Gandrīz tikpat straujš pieaugums turpinās arī nākamajā gadā, kad to skaits pieauga par vairāk nekā 50%. Lauku savstarpējo apdrošināšanas biedrību īpatsvars apskatāmajā laika periodā svārstījies vidēji 87,17 – 93,68 % no visu savstarpējo apdrošināšanas biedrību skaita.²²

1936.gada 30.jūnijā Ministru kabinets pieņēma jaunu likumu „Par palīdzības sniegšanu dabas katastrofās cietušiem”. Saskaņā ar šo likumu Zemkopības ministrijas pakļautībā bija izveidots fonds palīdzības sniegšanai pagastu administratīvās robežās esošajām lauku saimniecībām par vētrā, plūdos vai krusas negaisā bojātajiem sējumiem, zālājiem un dārzājiem. Fonda līdzekļi sastāvēja no:

- valsts budžetā paredzētajām summām;
- ziedojumiem;
- lauku nekustamās mantas valsts nodokļu maksātāju iemaksām, kas ņemtas 0,05% apmērā no lauku nekustamās mantas ienesīguma vērtības, ko iekasē nodokļu departaments ar pagasta valžu starpniecību kopā ar lauku nekustamās mantas valsts nodokļu daļu un iemaksā palīdzības fondā.

Palīdzību izsniedz, ja postījumi nodarīti vismaz 25% apmērā no likumā minēto objektu vērtības. Palīdzību izsniedz atkarībā no bojāto objektu nozīmes lauksaimniecības ražošanā, un tā nedrīkst pārsniegt 75% no Zemkopības ministrijas aprēķinātās zaudējumu summas. (A. Aizsilnieks, 1968)

1.2. Apdrošināšanas likumdošanas vide

Kopš Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas brīža līdz 1993.gadam Latvijā apdrošināšanas tirgū turpināja darboties vecā PSRS laika normatīvā bāze. Apdrošināšanas sabiedrību darbība nebija sakārtota atbilstoši neatkarīgas valsts interesēm, nebija speciāla likuma, kas reglamentētu Latvijas apdrošināšanas sabiedrību darbību.

Būtiskas izmaiņas apdrošināšanas sakārtošanā notika 1993.gada 12.janvārī, kad tika pieņemts likums „Par apdrošināšanu”. To noteica Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1993.gada 12.janvāra lēmums „Par Latvijas Republikas likuma „Par apdrošināšanu” spēkā

---

²² Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 40 lpp.

stāšanās kārtību”. (AP lēmums „Par Latvijas Republikas likuma „Par apdrošināšanu” spēkā stāšanās kārtību”, „Ziņotājs”, 28.01.1993., Nr.3/4)

Laika gaitā likumā „Par apdrošināšanu” tika izdarīti grozījumi. Tie tika veikti 1994.gada 13.janvārī, 1995.gada 5.janvārī, 1995.gada 24.augustā, 1996.gada 4.aprīlī, 1996.gada 30.jūlijā, 1996.gada 19.septembrī, 1997.gada 5.augustā un 1997.gada 4.decembrī. Kopumā likumā „Par apdrošināšanu” grozījumi veikti 8 reizes. Tas norāda uz to, ka nepārtraukti tiek veikti uzlabojumi un korekcijas apdrošināšanas tirgus normatīvajā bāzē. Šis likums neattiecas uz valsts sociālo apdrošināšanu un valsts sociālo nodrošināšanu. Tas regulēja brīvprātīgo apdrošināšanu un noteica, ka obligāto apdrošināšanu nosaka atsevišķs likums.

Likums „Par apdrošināšanu” noteica daudzas svarīgas normas un principus attiecībā uz apdrošināšanu. Tajā tika ievērotas dažas svarīgas starptautiskajā praksē pieņemtas normas, kuras PSRS laikā nebija.

Saskaņā ar ES 1979.gadā apstiprināto lēmumu par apdrošināšanas sabiedrību sadalīšanu arī Latvijas apdrošināšanas tirgū tika izveidota divu veidu apdrošināšana – dzīvības un nedzīvības jeb riska apdrošināšana. Likums aizliedza vienlaikus veikt dzīvības un citu veidu apdrošināšanas operācijas, nenodibinot jaunu uzņēmējdarbību.

Likums noteica, ka par apdrošinātājiem var būt tikai akciju sabiedrības un savstarpējās akciju biedrības.

Apdrošinātājiem tika atļauts:

- veikt apdrošināšanas operācijas tajos veidos, kuros ir saņemtas licences;
- sniegt starpnieka pakalpojumus citiem vietējiem apdrošinātājiem;
- veikt uzņēmējdarbību, kas saistīta ar apdrošināšanas operācijām.

Cita veida darbību likums aizliedza veikt.

Likums „Par apdrošināšanu”

- apdrošināšanas ņēmējus iedalīja fiziskās un juridiskās personās;
- noteica apdrošināšanas sabiedrību kapitāla struktūru un izvietojuma kārtību;
- noteica grāmatvedības, uzskaites un apdrošinātāju darbības pārbaudes kārtību;
- atļāva Latvijā darboties ārvalstu apdrošinātājiem, nodibinot apdrošināšanas sabiedrības.

Tika noteikts, ka apdrošināšana atrodas valsts uzraudzībā.²³

Apdrošināšanas tirgum pilnveidojoties un saskaņojot normatīvos aktus ar Eiropas Savienības un pasaules tirgus prasībām, daudzas normas bija jāpaskaidro detalizētāk. 1998.gada 1.septembrī spēkā stājās šādi divi apdrošināšanas sabiedrību darbību regulējoši likumi:

---

²³ LR likums „Par apdrošināšanu”, „Ziņotājs”, 28.01.1993., Nr. 3/4

1. likums „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums”, pieņemts 10.06.1998., stājās spēkā ar 01.09.1998
2. likums „Par apdrošināšanas līgumu”, pieņemts 10.06.1998., stājās spēkā ar 01.09.1998

Ar šo likumu spēkā stāšanos spēku zaudēja 1993.gada 12.janvārī pieņemtais likums „Par apdrošināšanu”.²⁴

Likums „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums” nosaka apdrošināšanas sabiedrību, savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvo biedrību, apdrošināšanas starpnieku, kā arī pārapirošinātāju tiesisko statusu, reglamentē to darbību un uzraudzību. Likums piedzīvojis vairākas izmaiņas, tajā veikti grozījumi 12 reizes (pēdējo reizi 2005.gada 24.novembrī). Taču būtiskākie šī likuma grozījumi stājās spēkā, pirms Latvija juridiski kļuva par Eiropas Savienības dalībvalsti – 2003.gada 29.aprīlī.

Grozījumi likumā „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums” paredzēja, ka:

- 1) Eiropas ekonomiskās telpas dalībvalstu apdrošinātājiem pakalpojumu sniegšanai Latvijā nav nepieciešama atsevišķa licence;
- 2) ārvalstu uzņēmumi Latvijā var darboties, neregistrējot uzņēmumus, bet atverot filiāles; tas nodrošināja jaunu produktu ienākšanu tirgū;
- 3) dalībvalsts un nedalībvalsts apdrošinātāju ienākšanu tirgū regulē speciāli noteikumi.

Apdrošināšanas pakalpojumus brīvprātīgi izmanto kā fiziskās, tā arī juridiskās personas, izņemot tos gadījumus, kad valdība ar likumu nosaka kādu no apdrošināšanas veidiem par obligātu. Piemēram, Latvijas apdrošināšanas tirgū ar 1997.gada 13.marta likumu "Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums" (stājās spēkā ar 1997.gada 8.aprīli) kā obligātu ieviesa vienu no riska apdrošināšanas veidiem – civiltiesisko autotransporta apdrošināšanu un noteica apdrošināto risku limitus, kas krasi palielināja saņemto apdrošināšanas prēmiju apjomu. Pēc likuma „Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums” spēkā stāšanās uzlabojās ne tikai drošības situācija uz Latvijas ceļiem, bet arī apdrošināšanas nozares makroekonomiskie rādītāji.

Pašreiz Latvijas apdrošināšanas tirgū darbojas jauns likums – Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums”, pieņemts 2004.gada 7.aprīlī, stājies spēkā ar 2004.gada 1.maiju un tika piemērots Eiropas Savienības prasībām un normām.

---

²⁴LR likums „Par apdrošināšanu”, ”Ziņotājs”, 28.01.1993.. Nr. 3/4

Apdrošināšanas tirgū ir aktuāls vēl viens likums – „Apdrošināšanas un pārapsedrošināšanas starpnieku darbības likums”, pieņemts 17.03.2005., stājās spēkā ar 15.04.2005. Tas regulē dažādu apdrošināšanas starpniecības pakalpojumu veikšanu un starpnieku darbību, nosaka to uzraudzību un kontroli.

No 1995.gada apdrošināšanas uzraudzību regulēja likums „Par Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekciju”, pieņemts 24.08.1995., stājās spēkā ar 27.09.1995. Līdz 1998.gadam apdrošināšanas uzraudzību Latvijā veica Finanšu ministrijas Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekcija (VAUI). Lielā darba apjoma dēļ Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekcija nevarēja veikt sistemātisku un atbilstošu apdrošināšanas darbības uzraudzību. Radās nepieciešamība izveidot pastāvīgu apdrošināšanas uzraudzības institūciju, kas atbilstošā līmenī uzraudzītu apdrošinājuma ņēmēju likumīgās intereses un tiesības. Kopš 1998.gada 1.septembra tembra apdrošināšanas sabiedrību kontroli veic jaundibināta Apdrošināšanas uzraudzības inspekcija (AUI), kuru finansēja Ministru kabineta noteiktajā kārtībā no apdrošināšanas sabiedrību saņemto prēmiju atskaitījumiem. Tas noteica uzraudzības principus, funkcijas, pamatuzdevumus, līdzekļus.²⁵ Ar likuma „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums” spēkā stāšanos 01.09.1998. likums „Par Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekciju” zaudēja spēku.

1997.gadā tika uzsākts darbs pie finanšu un kapitāla tirgus vienotas uzraudzības koncepcijas izstrādes. Latvijas Republikas Saeima 2000.gada 1.jūnijā pieņēma likumu „Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums”, kas stājās spēkā 2001.gada 1.jūlijā. Pamatojoties uz šo likumu, no 2001.gada 1.jūlija Latvijā darbu uzsāka Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK), kurai tika pievienota Apdrošināšanas uzraudzības inspekcija, Vērtspapīru tirgus komisija un Latvijas Bankas Kredītiestāžu uzraudzības pārvalde. Saskaņā ar minētā likuma 5.pantu FKTK darbības mērķis ir veicināt ieguldītāju, noguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzību un finanšu un kapitāla tirgus attīstību un stabilitāti.²⁶

Bez minētajiem likumiem apdrošināšanu regulē arī LR Ministru kabineta noteikumi. Katru gadu notiek izmaiņas apdrošināšanas sabiedrību darbību reglamentējošajā normatīvo aktu bāzē, tā tiek pilnveidota, lai Latvijā noteiktās prasības pēc iespējas tuvāk atbilstu ES noteiktajām vispārējām prasībām.

Kaut arī Eiropā ir daudzi savstarpēji ļoti atšķirīgi apdrošināšanas tirgi, tomēr, izveidojoties Eiropas Savienībai, ir panākta vienotība daudzās jomās, arī apdrošināšanā. Ir būtiski izprast, kā Eiropas Savienībā attīstījušās un tiek regulētas dažādas nozares, tostarp arī apdrošināšana.

---

²⁵ LR likums „Par Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekciju”, „Latvijas vēstnesis”, 13.09.1995., Nr. 139

²⁶ (LR likums „Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums” (2000)

Apdrošināšanas nozari Eiropas Savienībā organizē Eiropas Savienības Apdrošināšanas komiteja (EC Insurance Committee), kas izveidota, lai uzlabotu sadarbību starp Komisiju (augstākā Eiropas Savienības izpildinstitūcija) un dalībvalstu apdrošināšanas tirgus uzraudzības institūcijām. Šīs Apdrošināšanas komitejas kompetencē ir vispārēji apdrošināšanu regulējoši jautājumi – palīdzība likumdošanas ieviešanā, atzinumu sniegšana u.tml.

Pēc ES regulējošām normām, dzīvības apdrošināšanas sabiedrības tiek kontrolētas ļoti stingri. Lai varētu darboties kādā no ES valstīm, apdrošināšanas sabiedrībai jābūt licencei, kas ir derīga visā Kopienas teritorijā. Šī licence ir būtiska, jo tā atļauj sabiedrībai veikt uzņēmējdarbību vai pakalpojumu sniegšanas brīvību konkrētā valstī.

Kā arī pēc regulējošiem noteikumiem, tiek paredzētas konkrētas prasības pret dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām. Viena no būtiskākajiem priekšnoteikumiem, varētu minēt to, ka dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām nedrīkst veikt nekādu citu komercdarbību; lai uzsākt darbību, tai jābūt minimālajam garantiju fondam – vismaz 3 EUR miljoni; ka arī sabiedrībai jābūt ar labu reputāciju un attiecīgu profesionālo kvalifikāciju un pieredzi.

Pēc noteikumiem, tiek prasīts, lai apdrošināšanas sabiedrību galvenie biroji atrastos tajā pašā dalībvalstī, kur ir to juridiskās adreses.

Noteikumos tiek apzīmēts dzīvības apdrošināšanas darbības plāns, kurā jābūt iekļauti dati vai liecības par:

- saistībām, ko dzīvības apdrošināšanas sabiedrība piedāvā uzņemties; galvenajiem dzīvības pārapdrošināšanas principiem; minimālo garantiju fonda posteņiem;
- aprēķiniem par izdevumiem, kas saistīti ar administratīvo pakalpojumu ieviešanu un darījumu drošību, un finanšu līdzekļiem, ar kuriem paredzēts segt šīs izmaksas.

Vienīgi piederības dalībvalsts atbild par dzīvības apdrošināšanas sabiedrību finanšu uzraudzību (ieskaitot darījumus, ko tās veic ar filiāļu palīdzību vai izmantojot pakalpojumu sniegšanas brīvību). Ir noteikts arī, ka ja saistību dalībvalsts kompetentajām iestādēm ir iemesls uzskatīt, ka dzīvības apdrošināšanas sabiedrības darbības varētu ietekmēt tās finanšu stāvokļa stabilitāti, tās informē kompetentās iestādes sabiedrības piederības dalībvalstī.

Bet, kas attiecās uz finanšu uzraudzības uzdevumiem, tad tajā ietilpst viens no svarīgiem uzdevumiem pārbaudīt attiecībā uz visu dzīvības apdrošināšanas sabiedrības darbību tās maksātspēju, tehnisko rezervju nodrošinājumu, ieskaitot matemātiskās rezerves, un līdzekļus, no kā tās sedz, saskaņā ar piederības dalībvalsts noteikumiem vai praksi, ievērojot Kopienas līmeņa noteikumus.

Lai dzīvības apdrošināšanas sabiedrībās varētu darboties, tai obligāti jābūt arī stabilai vadības un grāmatvedības sistēmai un piemērotai iekšējās kontroles organizācijai. Dalībvalstis prasa, lai visas dzīvības apdrošināšanas sabiedrības, kuru galvenais birojs atrodas to teritorijā, sagatavotu gada pārskatus par savu finanšu stāvokli un maksātspēju, ietverot visus darbības veidus. Kā arī tiek prasīts, lai dzīvības apdrošināšanas sabiedrības, kam galvenais birojs atrodas to teritorijā, periodiski iesniedz visus uzraudzībai vajadzīgos dokumentus un attiecīgos statistikas datus.

Lai varētu segt visas nepieciešamas izmaksas, dzīvības apdrošināšanas sabiedrībai jābūt pietiekamai tehniskai rezervei.

Noteikumos attiecībā uz tehniskajām rezervēm un to segumu, tiek paredzēts, ka piederības dalībvalsts liek visām dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām izveidot visai to darbībai pietiekamas tehniskās rezerves, ieskaitot matemātiskās rezerves.

Dzīvības apdrošināšanas tehnisko rezervju apjomu nosaka ar pietiekami pārdomāta apdrošināšanas matemātikas perspektīvā aprēķina palīdzību, ņemot vērā paredzamās saistības pēc visu pastāvošo apdrošināšanas līgumu nosacījumiem, ieskaitot:

- visus garantētos labumus, ieskaitot līguma laušanas gadījumā atmaksājamās garantētās summas;
- atlaides, uz kurām apdrošinājumaņēmējiem kolektīvi vai individuāli ir tiesības, lai kā šīs atlaides nebūtu apzīmētas
- līgumiskas, deklarētas vai piešķirtas,
- izvēles iespējas, ko apdrošinājumaņēmējam paredz līguma noteikumi,
- izdevumus, ieskaitot komisiju, ņemot vērā nākotnē saņemamās prēmijas.

Garantēta līguma laušanas gadījumā izmaksājamā summa, līguma matemātiskajām rezervēm ikkatrā brīdī jābūt vismaz vienādām ar tajā brīdī garantēto vērtību.

Piederības dalībvalsts izraugās procentu, piemērojot šādu principu: dzīvības apdrošināšanas sabiedrības piederības dalībvalsts kompetentās iestādes nosaka visiem līgumiem vienu vai vairākas maksimālās procentu likmes. Izmantotā procentu likme nekādā gadījumā nedrīkst būt augstāka par peļņu no aktīviem, atrēķinot attiecīgos atvilkumus, kas aprēķināta saskaņā ar piederības dalībvalsts grāmatvedības noteikumiem;

ES regulējošie noteikumi arī nosaka aktīvus, kas veido tehniskās rezerves. Lai izvēloties aktīvus, no kuriem veidot tehniskās rezerves, ņem vērā to, kādā veidā dzīvības apdrošināšanas sabiedrība rūpējas, lai sabiedrības nodrošināto ieguldījumu drošība, peļņa un tirgus iespējas būtu daudzveidīgas un pietiekami izklaidētas.

Tiek apzīmētas konkrētas atļautas ieguldījumu kategorijas, ko drīkst pieļaut piederības dalībvalsts.

Ieguldījumi:

- parāda vērtspapīri, obligācijas un citi naudas un kapitāla tirgus instrumenti;
- aizdevumi;
- akcijas un citi mainīga ienākuma līdzdalības veidi;
- vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumu (VKIU) un citu ieguldījumu fondu vienības;
- zeme, ēkas un nekustamā īpašuma tiesības. Parādi un prasības:
- dzīvības pārapsūšinātāju parādi, ieskaitot pārapsūšinātāju daļas tehniskajās rezervēs;
- noguldījumi cedējošās sabiedrībās un to parādi;
- apdrošinājuma ņēmēju un apdrošināšanas starpnieku parādi no tiešās dzīvības apdrošināšanas un dzīvības pārapsūšināšanas operācijām;
- avansa maksājumi pret polisēm;
- nodokļu atmaksas;
- prasības pret garantiju fondiem.

Katra dalībvalsts prasa no katras dzīvības apdrošināšanas sabiedrības, kuras galvenais birojs atrodas tās teritorijā, lai tās rīcībā attiecībā uz visu tās uzņēmējdarbību vienmēr būtu pietiekama faktiskā maksātspējas rezerve, kas ir vismaz vienlīdzīga ar šajā direktīvā noteiktajām prasībām.

ES noteikumi arī paredz, kāda varētu būt nepieļaujamā stāvoklī vai grūtības nonākuši dzīvības apdrošināšanas sabiedrības. Vieni no būtiskākiem jāmin, kad maksātspējas rezerve kļūst mazāka par garantiju fondu (garantiju fonds ir vismaz EUR 3 miljoni), tad šajā gadījumā piederības dalībvalsts kompetentā iestāde pieprasa apstiprināšanai iesniegt īstermiņa finanšu plānu; ārkārtas gadījumos, ja kompetentā iestāde uzskata, ka dzīvības apdrošināšanas sabiedrības finanšu situācija vēl pasliktināsies, tā var arī ierobežot vai aizliegt brīvu rīkošanos ar sabiedrības aktīviem.²⁷

1.3. Apdrošināšanas loma un nozīme ekonomikā

Cieši sakari starp apdrošināšanu un uzņēmējdarbību saglabājās līdz mūsdienām. Uzņēmējdarbībai raksturīgs organizācijas novatorisms, jaunu efektīvāku resursu lietošanas

---

²⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2002/83/EK (2002. gada 5. novembris) par dzīvības apdrošināšanu. L 345/1 Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis, [atsauce 19.04.2009.]. Pieejams: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:06:32002L0083:LV:PDF>

veidu meklēšana, elastība, pastāvīga pašatjaunošanās, gatavība riskēt. Apdrošināšanas darbība attiecas uz riskiem, un apdrošināšanas mērķis – novērst vai samazināt risku nelabvēlīgās sekas un bailes, kas rodas no risku pastāvēšanas apzināšanās. Katrs dabas katastrofas un nelaimes gadījums tiek uzskatīts par briesmām, kas aizskar objektu, kam ir naudas vērtība. Tāpēc rodas apdrošināšanas attiecības.

Jebkura uzņēmuma galvenā funkcija ir sasniegt mērķus, ko tam izvirzījis īpašnieks. Ražošanā īpašnieki parasti ir akcionāri, un mērķis ir izteikts naudā t.i. dividendes no ieguldījumiem. Tas attiecas arī uz daudzām apdrošināšanas sabiedrībām. Ir arī citi apdrošināšanas sabiedrību veidi, tajā skaitā sabiedrības, kas nav atbildīgas akcionāru priekšā, bet kurām ir jādabojas atbilstoši izvirzītajiem mērķiem.

Stabils apdrošināšanas tirgus ir būtisks jebkuras ekonomikas komponents. Pierādījumus šim apgalvojumam var atrast daudzās pasaules valstīs. Tas, ka par apdrošināšanu runā daudz mazāk nekā par citām finanšu struktūrām (piemēram, bankām), neatspoguļo apdrošināšanas reālo nozīmi. Daudzi no tiem, kas raksta par ekonomikas un apdrošināšanas vēsturi, atzīmē saikni starp stabilu apdrošināšanas tirgu un ražošanas attīstību. Amerikāņu autori Mers un Komaks (Mehr, Commack), kas raksta par apdrošināšanas jautājumiem, savā grāmatā „Apdrošināšanas principi” norāda, ka Lielbritānijas izvirzīšanās vadībā pasaules tirdzniecības sfērā un tas, ka attiecīgajā laika periodā tur bija arī labi organizēta ugunsnelaimju apdrošināšana, nav sagādīšanās. Apdrošināšanas priekšrocības, kuras atzīmē šie un citi autori, mūsdienās joprojām pastāv.

Apdrošināšanas mērķis ir sasniegt noteikta riska radītos finansiālos zaudējumus. Šī fakta apzināšanās rada miera un drošības sajūtu. Šis aspekts ir svarīgs ne tikai privātpersonām, kad tās apdrošina savu māju, dzīvokli, automašīnu u.tml., bet arī ražotājiem un tirgotājiem.

Kādēļ cilvēkam būtu jāiegulda nauda uzņēmējdarbībā, ja darbojas tik daudz riska faktoru, kuru rezultātā varētu šo naudu zaudēt. Tomēr, ja cilvēki neieguldītu uzņēmējdarbībā naudu, būtu mazāk darba vietu, mazāk preču, lielāka nepieciešamība pēc importa, kā arī notiktu vispārēja labklājības līmeņa samazināšanās. Iegādājoties apdrošināšanas polisi, uzņēmējam iespējams pārvietot vismaz daļu no riska, kas saistīts ar uzņēmējdarbību.

Apdrošināšana darbojas kā stimuls jau esošajai uzņēmējdarbībai. Pateicoties tai, lielāku daļu no uzņēmuma līdzekļiem iespējams ieguldīt ražošanā. Pretējā gadījumā šos līdzekļus vajadzētu glabāt viegli un ātri pieejamos rezerves fondos visu nākotnē iespējamo zaudējumu segšanai. Vidējas vai lielas sabiedrības noteikti varētu izveidot rezerves fondus tādiem ārkārtas gadījumiem kā ugunsgrēks, zādzība vai nopietni bojājumi. Tomēr šai naudai būtu jābūt pietiekami ātri pieejamai, tādēļ uzņēmums no šiem līdzekļiem gūtu daudz mazākus peļņas procentus nekā no parastiem noguldījumiem. Turklāt šo naudu nebūtu iespējams

ieguldīt ražošanā. Kopīga fonda priekšrocība ir tā, ka jebkuram uzņēmumam ir iespējams iegādāties apdrošināšanu par prēmiju, kuras apmērs ir mazāks nekā rezerves fonds, kas būtu jāveido pašam uzņēmumam, pieņemot, ka tas spētu uzturēt šādu fondu. Prēmiju var uzskatīt par zināmu uzņēmuma līdzekļu ieguldījumu uzņēmējdarbībā, un šie ieguldījumi tiek veikti, apzinoties, ka tā ir nodrošinājusies pret atsevišķiem riska veidiem. Ar šo drošības izjūtu sabiedrība var turpināt paplašināt uzņēmējdarbību.

Apdrošināšanu, galvenokārt, interesē zaudējumu finansiālās sekas, bet ir taisnība arī, ka apdrošinātājiem ir pastiprināta interese par zaudējumu kontroli. Varētu izvirzīt pretargumentu, ka pilnīga zaudējumu kontrole nav apdrošinātāju interesēs, jo tādā gadījumā nenovēršami pienāktu gals viņu darbībai. Šāds viedoklis ir stipri tuvredzīgs. Apdrošinātāji ir ieinteresēti negadījumu biežuma un zaudējumu pakāpes mazināšanā un ne tikai tāpēc, lai strādātu ar lielāku rentabilitāti, bet arī, lai dotu savu ieguldījumu zaudējumu skartās ekonomikas atveseļošanā.

Apdrošināšanas sabiedrību rīcībā ir lielas naudas summas. Tam par iemeslu ir tas, ka starp prēmijas saņemšanu un atlīdzības samaksu paiet laika sprīdis. Iespējams, prēmiju iemaksā janvārī, bet prasību par apdrošināšanas atlīdzību piesaka tikai decembrī vai nepiesaka vispār. Šī nauda ir apdrošinātāja rīcībā. Faktiski apdrošinātāja rīcībā ilgu laika periodu ir visu apdrošinājuma ņēmēju prēmiju kopējā summa.

Tas, kā nauda tiek izmantota, nosaka iegūstamo peļņu. Apdrošinātāji iegulda naudu visdažādākajos veidos. Vienmērīgi sadalot ieguldījumus, apdrošināšana palīdz ar aizdevumiem attiecīgās valsts valdībai un starptautiskajām institūcijām. Tā palīdz arī ražošanai un tirdzniecībai, piedāvājot dažāda veida aizņēmumus un uzpērkot akcijas, kas pieejamas brīvajā tirgū. Apdrošinātāji pieder pie tā sauktajiem institucionālajiem ieguldītājiem. Pie tiem pieder arī bankas un pensiju fondi. Apdrošinātāji iegulda līdzekļus arī īpašumā.

Ir svarīgi norādīt, ka šos naudas uzkrājumus veido tūkstošiem dažādu cilvēku un uzņēmumu iemaksātās prēmijas. Savā ziņā apdrošināšanas tirgus pastāvēšana patiešām nosaka sava veida piespiedu uzkrājumu veidošanu. Cilvēkam, kas apdrošina savu māju, iespējams, nav brīvu līdzekļu, lai pirktu akcijas, īpašumu vai aizdotu naudu. Tomēr, pieskaitot šī cilvēka prēmiju pie prēmijām, ko iemaksājuši vairāki tūkstoši cilvēku, veidojas diezgan liela naudas summa, ko var ieguldīt.

No ekonomiskā viedokļa apdrošināšanu raksturo šādas pazīmes:

- pārdales attiecībās;
- esošais apdrošināšanas risks;
- individuālo un grupu apdrošināšanas interešu kopums;

- riska gadījumu radīto zaudējumu slēgts sadalījums;
- riska gadījumu radīto zaudējumu pārdalīšana laikā un telpā;
- apdrošināšanas kā uzņēmējdarbības pašatmaksāšanās; visu apdrošinājuma ņēmēju solidāra atbildība par riska gadījuma radītajiem zaudējumiem;
- apdrošināšanas maksājumu atgriezeniskums;
- apdrošinātāju un apdrošinājuma ņēmēju veidotās apdrošināšanas sabiedrības.

Apdrošināšanas ekonomisko nozīmi varam saskatīt šādos galvenajos aspektos:

- risku apdrošināšana nodrošina tautsaimniecības attīstības nepārtrauktību un sabalansētību telpā un laikā;
- risku apdrošināšana palīdz valsts rezervēm un fondiem, ievērojami atvieglo valsts un nacionālo reģionu budžetus, lai nevajadzētu piešķirt papildu līdzekļus gadījuma, ārkārtas, neplānotu negatīvu notikumu seku likvidēšanai.

Ir būtiski uzsvērt arī apdrošināšanas sociāli ekonomisko aspektu. Jo vairāk cilvēku laikus veidos uzkrājumus dažādu neparedzētu zaudējumu segšanai, jo mazāka ir dažādu katastrofu ietekme uz sabiedrības dzīvi kopumā. Piemēram, ja lielākā daļa īpašumu valstī ir apdrošināti, tad sabiedrībai un valdībai nav nepieciešamības sasteigti risināt un mēģināt palīdzēt vētras postījumu novēršanā kādā reģionā, kultūrvēsturiska pieminekļa ugunsgrēkā un tamlīdzīgos gadījumos. Līdzīgi visaptveroša personu apdrošināšana nodrošinātu lielāko daļu no kompensācijām, kas nepieciešamas nelaiemes gadījumos cietušu vai smagi slimu cilvēku ārstēšanai.²⁸

Jebkuras valsts ekonomikas attīstību ietekmē vairāki faktori. Ekonomikas attīstība ir process, kur valstis, izmantojot jaunākas zinātnes un informācijas tehnoloģiju sasniegumus, īsteno uz zināšanām balstītas kvalitatīvas izmaiņas tautsaimniecībā saskaņā ar jaunā laikmeta prasībām, tādējādi nodrošinot produkcijas izlaides un sabiedrības labklājības līmeņa pieaugumu ilgstošā laika periodā.

Ekonomikas izaugsme ir attīstības rezultāts. Tā skar kvantitatīvas izmaiņas tautsaimniecībā, parāda preču un pakalpojumu ražošanas līmeni valstī, kas ir cilvēku labklājības, fiziskā un dabas kapitāla pieauguma pamats.

Ekonomikas izaugsme ir gala preču ražošanas un pakalpojumu sniegšanas apjoma palielināšanas temps ilgstošā laika periodā, tās galamērķis ir patēriņa un labklājības pieaugums.

Apdrošināšanas nozare valsts ekonomikā var strādāt arī kā indikators: jo augstāks ir valsts iedzīvotāju dzīves līmenis, jo vairāk cilvēki domā par nākotni, kā pasargāties no riska,

²⁸ Kristīna Sūniņa - Markēviča Apdrošināšana. Rīga: Junior Achievement - Latvija, 2003. 9-10.lpp.

lai nākotnē nezaudētu sasniegto dzīves līmeni. Viens no svarīgākajiem rādītājiem, kas liecina par kāda finanšu pakalpojuma lomu tautsaimniecībā, ir šīs nozares īpatsvars iekšzemes kopproduktā (IKP).

Dzīves līmenis raksturo iedzīvotāju vajadzību apmierināšanas iespējas konkrētā valstī un ģimenē. To nosaka iedzīvotāju ienākumu un izdevumu apjoms un struktūra; piedāvāto preču un pakalpojumu apjoms, struktūra un kvalitāte; materiālo, garīgo un citu vajadzību apmierināšana; darbalaika ilgums un darba apstākļi; brīvā laika izmantošanas iespējas un citi faktori.

Arī demogrāfiskie rādītāji daudzējādā ziņā nosaka dzīves līmeni valstī, pastāv sakarība starp iedzīvotāju skaita pieaugumu un ekonomikas izaugsmi: ja valstī iedzīvotāju skaits pieaug straujāk nekā iekšzemes kopprodukts, tad iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju var samazināties, tātad var kristies arī dzīves līmenis.

Reālā IKP vidējais gada pieauguma temps parāda, kā ir izmainījusies gala produkta ražošanas valstī noteiktā laika periodā un vai ekonomikas attīstība ir sekmējusi galapreču ražošanas un pakalpojumu sniegšanas palielinājumu vai samazinājumu.

To aprēķina procentos pēc šādas formulas: Reālā IKP pieauguma temps = (Reālais IKP dotajā gadā – reālais IKP iepriekšējā gadā)/reālais IKP iepriekšējā gadā x 100.²⁹

Reālā IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieauguma temps parāda iedzīvotāju dzīves līmeņa izmaiņas.

Ekonomikas ikgadējo pieauguma tempu palielināšana dod iespēju labāk apmierināt arvien pieaugošās iedzīvotāju vajadzības, risināt jaunas sociāli ekonomiskas problēmas.

Īstenā uzkrājumu norma – apkopojošs rādītājs, kuru lieto, lai novērtētu, vai ekonomikas izaugsmei ir ilgspējīgs raksturs. Ilgspējīgu attīstību var nodrošināt tikai tad, ja notiek visu kapitāla veidu (fiziskā, dabas, cilvēciskā) pieaugums vai vismaz netiek pieļauta tā samazināšanās, sabalansējot esošo un nākamo paaudžu intereses.

Ekonomikas attīstība ir ilgspējīga tikai tad, ja īstenā uzkrājumu norma ir pozitīva, t.i., ja nacionālas investīcijas, kas ieguldītas saražotajā kapitālā, dabas kapitālā un cilvēciskajā kapitālā, ir lielākas par kopējā kapitāla nolietojuma summu.

Valsts un tās iedzīvotāju ienākumi un izdevumi nav vienīgie dzīves līmeni ietekmējošie un raksturojošie rādītāji. Ar tiem cieši ir saistītas arī tās sfēras, kas veido un audzina valsts iedzīvotājus. Dzīves līmeni noteikti ietekmē izglītība, kultūra, veselības aizsardzība, sadzīves apstākļi, ģimene utt. Ekonomisti šos rādītājus vērtē kā blakus faktorus, kuri raksturo katras valsts dzīves līmeni un attīstības vidi.

---

²⁹ Bikse V. Ekonomikas teorijas pamatprincipi. Mācību līdzeklis. Rīga: Izdevējs SIA „Izglītības soļi” 2007. 256-258.lpp.

Valsts regulējošās lomas teorētiskos pamatus mūsdienu tirgus saimniecības apstākļos izstrādāja ievērojamais angļu autors Dž. M. Keinss (1883-1946). 20.gadsimta trīsdesmitajos gados.1929. – 1933.gada postošā pasaules ekonomiskā krīze pierādīja, ka tirgus mehānisms vien nespēj nodrošināt ekonomikas dinamisku un līdzsvarotu attīstību, kā arī mazināt nopietnu bezdarbu jebkuros apstākļos.³⁰

Dž. Keinss un viņa teorijas piekritēji uzsvēra, ka atšķirībā no uzņēmējiem un mājamatniekiem valsts pauž nevis personīgās, bet sabiedrības intereses un tādēļ fiskālo politiku var uzskatīt kā apzinātu manipulāciju ar valsts budžetu. Pārdomātas rīcības rezultātā valsts var sekmēt ekonomikas uzplaukumu, nodarbinātības paaugstināšanos, cenu izmaiņas, utt.

Arī budžeta koncepcija pēc A. Leffera, ļāva valstij regulēt tautsaimniecisko darbību brīvajiem un neatkarīgiem ražotājiem un komersantiem.

Valdības galvenais mērķis ir sabiedrības interešu un vajadzību īstenošana. Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, valdība īsteno šādas galvenās ekonomiskās funkcijas:

- nodrošina iedzīvotājus ar sabiedriski nozīmīgām precēm un pakalpojumiem;
- īsteno nodokļu politiku;
- veic ekonomiskās aktivitātes regulēšanu, īstenojot konkurences veicināšanas politiku, darba apstākļu pārraudzību, patērētāju aizsardzību, apkārtējās vides aizsardzību un citus pasākumus;
- rūpējas par sabiedrības vispārējo labklājību, garantē minimālu ekonomiskās labklājības līmeni visiem pilsoņiem, it īpaši maznodrošinātajiem;
- nodrošina makroekonomisko stabilitāti valstī: vienmērīgu ekonomikas izaugsmi;
- samērā zemu bezdarba un cenu līmenī, kopējā pieprasījuma regulēšanu.

Lai valsts varētu veikt savas funkcijas, tās rīcībā ir jābūt noteiktam naudas līdzekļu kopumam jeb valsts finansēm.

Ar ekonomikas regulēšanas palīdzību, kas ir raksturīgs tautsaimnieciskam tirgum-aplikšana ar nodokli, kreditēšana, investēšana – valsts mudina pieņemt saimnieciskas darbības vēlamus variantus, kas apmierina sabiedriskas prasības.³¹

Finanšu sfēras unikalitāti nosaka tas, ka: pakalpojumi tiek sniegti ne vien gala patērētājiem (iedzīvotājiem, t.i., mājsaimniecībām, kas nav tālākas pievienotās vērtības radītājas ražošanas un pakalpojumu sfērā), bet arī citām uzņēmējsabiedrībām, tādējādi atkārtoti iesaistoties vērtības radīšanas procesā tautsaimniecībā; pakalpojumi veicina citu tautsaimniecības nozaru stabilitāti un attīstību (piemēram, kreditēšanas pakalpojumi nodrošina

³⁰ Биксе В. Тиргус экономикas pamati. Mācību līdzeklis:1.daļa. Rīga.: Valsts administrācijas skola, 1995. 127.lpp.

³¹ Черник Д.Г., Починок А.П., Морозов В.П. Основы налоговой системы. Москва: Издательство ЮНИТИ 1998. с.88.

citu nozaru attīstību naudas resursu pārdales ceļā, bet apdrošināšanas pakalpojumi – tirgus dalībnieku darījumu drošību, tādējādi sekmējot nozares stabilitāti kopumā).

1.4. Apdrošināšanas klasifikācija un funkcijas

Apdrošināšana savā darbībā, balstās uz teorētiskām un empīriskām metodēm, kas izriet no pētījumiem tādās nozares, kā ekonomika, statistika, varbūtības teorija.

Kad ir darīšana ar dažādām parādībām, kuru dēļ tiek organizēta apdrošināšanas aizsardzība, apdrošināšana spiesta vākt, grupēt, klasificēt, apkopt informāciju ar mērķi, lai izstrādātu optimālu, stratēģiski efektīvu darbību.

Apdrošināšana kā ekonomiska attiecību sistēma apņem dažādus apdrošināšanas atbildības subjektus un objektus, pēc juridiskām normām un likumiem. Lai sakārtotu ekonomisko attiecību daudzveidību un izveidotu vienotu savstarpēju sistēmu, nepieciešama apdrošināšanas klasifikācija.

Apdrošināšanas klasifikācija balstās uz zinātnes apdrošināšanas sistēmas iedalīšanu, ņemot vērā darbības sfēru, nozari, apakšnozari un vidi, kurā katrs posms tiek izkārtots tā, ka katrs nākamais posms ir daļa no iepriekšējā.

Apdrošināšanas klasifikācijas pamatā ir divi kritēriji:

- atšķirības apdrošināšanas objektā;
- atšķirības apdrošināšanas atbildības lielumā.

Līdz ar šo dalīšanu tiek piemērotas divas klasifikāciju sistēmas: pēc apdrošināšanas objekta un bīstamības veidiem.

Plašāka nozīmē apdrošināšanas klasifikācijā ņem vērā:

- apdrošinātāju atšķirības;
- apdrošinātāju darbības jomu atšķirības;
- apdrošināšanas objektu atšķirības;
- apdrošinātāju kategoriju atšķirības;
- apdrošināšanas atbildības lieluma atšķirības;
- apdrošināšanas procesa veikšanas formas.

V. Šahovs savā grāmatā „Apdrošināšana” („Страхование”) min, ka tirgū darbojas specializētās apdrošināšanas organizācijas, kas dalās pēc apdrošināšanas īpašuma formas: valsts apdrošināšana, nevalstiska jeb privāta apdrošināšana un jaukta apdrošināšana. Tas realizē apdrošināšanas produktu pēc apdrošināšanas riska lieluma: obligātā apdrošināšana, brīvprātīga apdrošināšana.

Obligāto apdrošināšanu nosaka valdība, kad vienu vai otru objektu apdrošinātā aizsardzība ir saistīta ne tikai ar atsevišķu apdrošinājuma ņēmēju grupu interesēm, bet ir saistīta ar visas sabiedrības interesēm. Obligāti apdrošināmo objektu loku nosaka attiecīgās valsts nacionālie likumi.

Brīvprātīgo apdrošināšanu, atšķirībā no obligātās apdrošināšanas, veic tikai brīvprātīgi, noslēdzot attiecīgo apdrošināšanas līgumu starp apdrošinātāju un apdrošinājuma ņēmēju. Apdrošināšanas organizācijas darbības sfēra apņem iekšējā tirgus apdrošināšanu, ārējā tirgus apdrošināšanu, jauktā tirgus apdrošināšanu.³²

Pēc organizācijas formas apdrošināšanu var izdalīt, kā valsts, akcionāru, savstarpējo, kooperatīvo un medicīnisko apdrošināšana.

Valsts apdrošināšana veido organizācijas formu, un to veic valsts speciāli pilnvarots pārstāvis, piemēram, apdrošināšanas sabiedrība ar valsts kapitālu. Valsts var ievest monopola situāciju uz visiem vai atsevišķiem apdrošināšanas veidiem, ko nosaka ar atsevišķiem likumiem.

Akcionāru apdrošināšana ir nevalstiska jeb privāta apdrošināšanas forma, kurā kā apdrošinātājs ir privāta kapitāla akciju sabiedrība, kuras statūtu fonds tiek veidots no akcijām un citiem vērtspapīriem, kas pieder fiziskām un juridiskām personām. Akcionāru apdrošināšanu īsteno apdrošināšanas akciju sabiedrības.

Savstarpējā apdrošināšana ir nevalstiska apdrošināšanas forma, kurā ir panākta vienošanās starp fizisku un juridisku personu grupām (iespējamās dažādas kombinācijas starp šīm personām) par nākotnē iespējamo nelabvēlīgo situāciju radīto zaudējumu atlīdzināšanu noteiktās daļās un apjomos, atbilstoši pašu pieņemtajiem nosacījumiem. Savstarpējo apdrošināšanu īsteno savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības.

Kooperatīvā apdrošināšana ir nevalstiska apdrošināšanas forma, kurā kā apdrošinātāji ir apdrošināšanas kooperatīvi.

Medicīniskā apdrošināšana ir īpaša apdrošināšanas organizatoriska forma. Tās mērķis – garantēt iedzīvotājiem, lai tie varētu saņemt attiecīgo medicīnisko palīdzību par uzkrātajiem līdzekļiem, ja ir izveidojusies nelabvēlīgā, bet apdrošinātā situācija, kā arī finansēt attiecīgās profilakses aktivitātes (vakcināciju, dispanseru pakalpojumus u.c.). Kā medicīniskās apdrošināšanas subjekti ir apdrošināšanas medicīniskā iestāde (apdrošinātājs), apdrošinājuma ņēmējs, medicīnas iestāde (poliklīnika, ambulance, slimnīca u.c.)

Pēc apdrošināšanas darījumu vērtības (lieluma) pazīmēm apdrošināšanu var iedalīt:

- dzīvības apdrošināšana;
- īpašuma apdrošināšana;

---

³²Шахов В.В. Страхование. Учебник для вузов. Москва: Издательство ЮНИТИ, 2001. с.36-37.

- atbildības apdrošināšana;
- ekonomisko risku apdrošināšana.

Dzīvības apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kurā kā apdrošināšanas objekti ir cilvēka dzīvība, veselība un darbaspējas. Dzīvības apdrošināšanā kā atsevišķi veidi var būt apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem un sociālā apdrošināšana. Parasti dzīvības apdrošināšana veic riska apdrošināšanas funkcijas un krāj funkcijas. Sociālā apdrošināšanā papildus apskata pabalstus, pensijas, atvieglojumus u.c. Tomēr apdrošināšanas pazīmes ir kopējas. Dzīvības apdrošināšana, galvenokārt, nodrošina apdrošinājuma ņēmēja darbaspējas.³³

Cits autors norāda, ka apdrošināšanā ir trīs nozīmīgas dzīvības apdrošināšanas veidi, kuriem ir atšķirības pēc sekojošam kritērijam:

- termiņu dzīvības apdrošināšana – apdrošināšana uz noteikto laiku;
- dzīvības apdrošināšana uz visu mūžu – apdrošinātājam ir pienākums izmaksāt pilnā apmēra summu (labuma guvējam), ja iestāsies apdrošinājuma ņēmēja nāves gadījums, jebkurā laikā;
- jaukta dzīvības apdrošināšana – apdrošināšana nāves gadījuma un apdrošināšana ar uzkrājumiem.³⁴

Īpašuma apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kurā kā apdrošināmais objekts ir īpašums. Tās ekonomiskā nozīme-atlīdzināt tos zaudējumus, kas radušies nelabvēlīgās situācijas iestāšanās dēļ. Var apdrošināt ne tikai piederošo īpašumu, bet arī valdījumā esošo, rīcībā esošo, izmantošanā nodoto u.c. īpašumu.

Atbildības apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kurā kā apdrošināšanas objekti ir privātpersonu (fizisko personu) un uzņēmumu, iestāžu (juridisko personu) atbildība pret kādu fizisku un juridisku personu. Šī veida apdrošināšana nodrošina trešo personu īpašuma un veselības atjaunošanu, saglabājot apdrošinājuma ņēmēja naudu, jo radītos zaudējumus sedz apdrošinātājs.

To var iedalīt sīkāk:

- parādu un citu saistību apdrošināšana;
- ražotāja radīto zaudējumu apdrošināšana;
- pavirši izpildītu pienākumu nodarītu zaudējumu apdrošināšana.

Ekonomisko risku apdrošināšana, kurā riski ir saistīti ar uzņēmējdarbību, tāpēc tos arī sauc par uzņēmējdarbības riskiem un var iedalīt tos divās apakšgrupās:

³³ Шахов В.В. Страхование. Учебник для вузов. Москва: Издательство ЮНИТИ, 2001. с.37.

³⁴ Никулина Н.Н., Березина С.В. Страхование: теория и практика, второе издание. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. с.86.

- tiešo zaudējumu risku apdrošināšana-zaudējumi no neiegūtās peļņas, zaudējumi no iekārtu dīkstāves materiālu, komplektējošo izstrādājumu u.c. savlaicīgas nepiegādās, streiku u.c. objektīvu iemeslu dēļ;
- netiešo zaudējumu risku apdrošināšana-zaudējumi no neizmantotām iespējām, uzņēmuma bankrota.³⁵

Autors, Dž. E. Rejda, savā grāmatā „Riska pārvaldes principi un apdrošināšana” („Principles of Risk Management and Insurance,”) apdrošināšanu klasificē kā privātu apdrošināšanu, kurā ietilpst dzīvības un veselības apdrošināšana, īpašumu un atbildības apdrošināšana un valstiska apdrošināšana, kurā ietilpst sociāla un citas valsts apdrošināšanas.

Līdzīgu apdrošināšanas klasifikāciju apraksta arī autori Skipers J. un Harold D., savā grāmatā „Apdrošināšana kopējā tirdzniecības saskaņojumā pakalpojumos” (Insurance in the General Agreement on Trade in Services, 2001).³⁶

Dzīvības un veselības apdrošinātāji pārdod individuālu un grupas veselības apdrošināšanas plānu, kas sedz medicīniskus izdevumus slimības vai nelaimes gadījuma rezultātā.

Personiskā apdrošināšana, kas apdrošina reālo īpašuma un indivīdu un ģimeņu personiskās īpašības vai nodrošina aizsardzību pret likumisku saistību, iekļauj sevī:

- privātās pasažieru auto apdrošināšanas;
- mājīpašnieku apdrošināšanas;
- personāla apdrošināšanas;
- laivu īpašnieka apdrošināšana.

Komerčiāla apdrošināšana pret īpašuma un nelaimes gadījumu attiecās pie kompānijām, bezpeļņas organizācijām, valsts aģentūrām, tas iekļauj sevī:

- ugunsgrēku apdrošināšanas;
- komerciālas daudzkārtīgas riska apdrošināšanas;
- kopējās saistību apdrošināšanas;
- darbinieku kompensācijas apdrošināšanas;
- negadījumu un veselības apdrošināšanas;
- zemes vidienes flotes un tāljūras flotes apdrošināšanas;
- profesionālu saistību apdrošināšanas;

³⁵ Шахов В.В. Страхование. Учебник для вузов. Москва: Издательство ЮНИТИ, 2001. с.37-38.

³⁶ Skipper Jr., Harold D. Insurance in the General Agreement on Trade in Services. Washington, DC, USA: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 2001, p.3-6.

- aprīkojuma sadalījuma apdrošināšana (kādreiz dēvētais tvaika katls un mašīnas apdrošināšana);
- nozieguma apdrošināšana.³⁷

Apdrošināšanai ir tikai tai raksturīgas funkcijas un loma kā ekonomiskai kategorijai, kas ir organiski saistītas starp sevi.

Ekonomiskas apdrošināšanas funkciju kategorijas ir sekojošas:

- Naudas līdzekļu specializētā apdrošināšanas fonda formējums, ka maksa par riskiem, ko ņem apdrošināšanas kompānijas uz savu atbildību. Valsts, pamatojoties uz ekonomiskas un sociālas iekārtas, regulē apdrošināšanas lietas attīstību valstī. Specializētā apdrošināšanas fonda formējuma funkcija realizēsies krājumu un rezervju fondu sistēmā, kas nodrošina apdrošināšanas stabilitāti, izmaksu un atlīdzināšanu garantiju.
- Zaudējuma atlīdzināšana un pilsoņu personiskais materiālais nodrošinājums. Tiesības uz zaudējuma atlīdzināšanu īpašumā ir tikai fiziskām un juridiskām personām, kuras ir apdrošināšanas fonda izveidošanas dalībnieki.
- Zaudējumu novēršana, brīdinājums un zaudējuma minimizēšana paredz plašu mēru kompleksu, tai skaitā pasākumu finansējumu nelaiemes gadījumu negatīvu seku samazināšanai, kā arī iedarbību uz apdrošinājuma ņēmējiem, virzītu uz viņa saudzīgu attieksmi pret apdrošināmo īpašumu.

Apdrošinātāji investē jeb iegulda rezerves fondos esošos, pagaidām, brīvos līdzekļus, lai dabūtu papildus līdzekļus savās un apdrošinājuma ņēmēju interesēs.³⁸

Citā avotā tiek aplūkotas četras galvenās apdrošināšanas funkcijas:

- riska funkcija izpaužas kā apdrošināšanas fonda sadale starp cietušajiem apdrošināšanas dalībniekiem sakarā ar apdrošināšanas notikuma negatīvajām sekām;
- brīdinājuma funkcija attaisno attiecības apdrošināšanas fonda daļas izmantošanu, lai iespējamo nodarījumu novērstu vai samazinātu, brīdinājuma un represīvo mēru īstenošanas ceļā;
- uzkrājuma funkcija ir raksturīga ilgtermiņa dzīvības apdrošināšanas formām, kurās sakrājas apdrošinājuma summa, kas noslēgta līgumā, un izmaksājas apdrošinātājam, izbeidzoties līgumam, tomēr inflācijas apstākļos šī funkcija zaudē savu nozīmi;

³⁷ George E.Rejda Pearson International Edition: Principles of Risk Management and Insurance. Printed in the United States of Amerika, 2008, vol.10, p.25-27.

³⁸ Шахов В.В. Страхование. Учебник для вузов. Москва: Издательство ЮНИТИ, 2001. с.18-20.

- kontroles funkcija vērsta uz stingru, mērķtiecīgu apdrošināšanas fondu un rezervju izmantošanu un formēšanu. Ekonomiskās attiecības, novēršot iznīcināšanas sekas ārkārtējos apdrošināšanas notikumos un nodarījuma atlīdzināšanu pašizmaksā, sastāda apdrošināšanas aizsardzības satura kategorijas. Šīs kategorijas specifika tiek noteikta pēc tādām pazīmēm kā nejaušība apdrošināšanas notikuma brīdī, ārkārtējs nodarījums un objektīva brīdinājuma vajadzība, un negatīvo notikumu seku atlīdzināšana.

Apdrošināšanas galvenie uzdevumi ir radīt drošības sajūtu, nodrošināt zaudējumu kontroli, garantēt ražošanas procesa nepārtrauktību, sniegt sociālo nodrošinājumu, izveidot investīciju fondus.³⁹

---

³⁹ Tihomirova J. Apdrošināšanas pamati. Rēzekne: RA Izdevniecība, 2004. 12.lpp.

2. LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS TIRGUS

Apdrošināšana ir ne tikai viens no risku vadības finanšu instrumentiem, bet tautsaimniecībā arī finanšu instruments, ar kura palīdzību veidojas mājsaimniecības līdzekļu uzkrājumi un profesionāla uzkrāto līdzekļu novirzīšana valsts un privātajās ilgtermiņa investīcijās.

Apdrošināšanas pozitīvo ietekmi uz valsts ekonomiku kopumā definē autori D. Blends (1995), H. D. Skipper (1998; 2004), J. Bokāns (2004), A. H. Зубец (2001), B. Kubis - Labiak (2004), secinot, ka:

- apdrošināšana var nodrošināt finansiālu stabilitāti valsts, komercdarbības un privātajā līmenī;
- apdrošināšana var papildināt un aizvietot valsts finansiālās drošības programmas, piemēram, trešo pensiju līmeni;
- apdrošināšana sekmē tirdzniecības un komercijas attīstību;
- ar apdrošināšanu var mobilizēt ietaupījumus;
- apdrošināšana ir risku vadības instruments;
- apdrošināšana reducē zaudējumu līmeni;
- apdrošināšana stabilizē kreditēšanas sistēmu.

Likuma „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums” 1.panta 3.punktā definēts, kas ir apdrošinātājs: [...] apdrošinātājs – Latvijas Republikā reģistrēta:

- a) komercsabiedrība akciju sabiedrības formā vai savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvā biedrība, kurai saskaņā ar šo likumu ir tiesības veikt apdrošināšanu (turpmāk apdrošināšanas sabiedrību)
- b) ārvalsts apdrošinātāja filiāle, kurai saskaņā ar šo likumu ir tiesības veikt apdrošināšanu.”

Atkarībā no apdrošināšanas sabiedrības dibināšanas tiesiskās formas apdrošināšanas sabiedrības Latvijas apdrošināšanas tirgū klasificē šādi:

- akciju apdrošināšanas sabiedrības;
- savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvās biedrības.

Būtiska atšķirība ir apdrošināšanas fonda līdzekļu izlietojums tiesiski pamatotam mērķim. Akciju apdrošināšanas sabiedrībām raksturīgais apdrošināšanas fonda līdzekļu izlietojums dalās šādi:

- apdrošināšanas atlīdzības zaudējumu prasību gadījumā;

- administratīvajās izmaksās, kas saistītas ar uzņēmuma vadīšanu un administrēšanu;
- akciju īpašnieku dividendēs.

Savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvajās biedrībās apdrošināšanas fonda līdzekļus izlieto šādiem mērķiem:

- apdrošināšanas atlīdzības prasībām;
- administratīvajām izmaksām, kas saistītas ar uzņēmuma vadīšanu un administrēšanu.

Apdrošināšana ir ne tikai viens no risku vadības finanšu instrumentiem, bet finanšu instruments valsts ekonomikā, ar kura palīdzību var veidot mājsaimniecības līdzekļu uzkrājumus, kā arī šos uzkrājumus profesionāli izvietot valsts un privātajās ilgtermiņa investīcijās. Īpaši izteikta minētā tendence ir dzīvības apdrošināšanas sabiedrību fondu pārvaldē, jo saskaņā ar likuma „Par apdrošināšanas līgumu” V nodaļas 25.pantu apdrošināšanas līguma termiņu nosaka, pusēm vienojoties, un tas nedrīkst būt ilgāks par trim gadiem, dzīvības un veselības apdrošināšanas līgumu maksimālais termiņš netiek ierobežots. Minimālais līguma termiņš uzkrājot dzīvības apdrošināšanas pakalpojumā ir pieci gadi, beigu termiņš nav ierobežots. Apdrošināšanas sabiedrības naudas līdzekļus iegulda kredīta iestāžu depozītos, nekustamā īpašuma tirgū, kā arī dažādos fondos: naudas fondos, tirgus fondos, obligāciju fondos, akciju un fiksēto vērtspapīru fondos.

Naudas līdzekļu fondiem ir raksturīgs neliels risks un zems ienesīgums. Obligāciju fondiem ienesīgums ir lielāks, taču pastāv arī lielāks risks, ka noteiktā laika posmā iespējams negatīvs ienesīgums. Visriskantākie ir akciju fondi, kuriem ir arī vislielākās potenciālā ienesīguma iespējas. R. Karašs (2006) parāda, ka Latvijas apdrošināšanas tirgū dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām ir šādi triju veidu ieguldījumu plāni:

- konservatīvie, sabalansētie un aktīvie.

Minēto plānu ietvaros Latvijas finanšu tirgū tiek piedāvātas 22 ieguldījumu programmas.

Nedzīvības apdrošināšanas portfeļa struktūras veidošanas politika atšķiras no dzīvības apdrošināšanas portfeļa struktūras veidošanas politikas arī ar to, ka nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām katru gadu izdevumu un prasību apmierināšanai ir jāizmaksā daudz lielāka apdrošināšanas fonda daļa nekā dzīvības apdrošinātājiem.

Prēmiju plūsma nav tik konsekventa kā dzīvības apdrošināšanā, jo apdrošināšanas līgumus nedzīvības apdrošināšanas tirgū parasti noslēdz uz vienu gadu, un apdrošināšanas pircējiem ir tendence gadu no gada mainīt apdrošināšanas sabiedrības.

D. Blends (1995) dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām saskata šādas atšķirīgas iezīmes:

- nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām līdzekļu apjoms, ko nodrošina apdrošināšanas prēmijas, ir daudz mazāks nekā dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām;
- nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām ārvalstu apdrošinātāju īpatsvars var būt lielāks nekā dzīvības apdrošinātājiem;
- nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām lielāka uzmanība jāpievērš katastrofu iespējamības riskam, kuru dēļ var rasties nepieciešamība pēc lielām naudas summām tūlītējai atlīdzības prasību samaksai.

Likuma „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums” VI nodaļas 42.pantā noteikts, ka apdrošināšanas sabiedrības, veicot nepieciešamā kapitāla aprēķinus, pamatojas uz normatīvajos aktos minētajiem noteikumiem. Piemēram, uz tehnisko rezervju segumu attiecas šādi aktīvi:

- 1) obligācijas un citi parāda vērtspapīri, kas apliecina emitenta saistības pret vērtspapīra turētāju (turpmāk – parāda vērtspapīri);
- 2) akcijas un citi parāda vērtspapīri, kas apliecina līdzdalību emitenta kapitālā (turpmāk – kapitāla vērtspapīri);
- 3) ieguldījumu fondu ieguldījumu apliecības vai tām pielīdzināmi vērtspapīri;
- 4) ar hipotēku nodrošināti aizdevumi;
- 5) ieguldījumi nekustamajā īpašumā (zemē, ēkās);
- 6) noguldījumi kredītiestādēs;
- 7) apdrošinājuma ņēmēja debitoru parādi no tiešās apdrošināšanas operācijām.

Tehniskajām rezervēm ir jābūt saskaņotām atbilstīgi valūtu veidiem. Minētos aktīvus drīkst attiecināt uz tehnisko rezervju segumu tikai tad, ja ir ievēroti šādi nosacījumi:

- aktīviem jābūt novērtētiem neto attiecībā pret to iegūšanas parādiem;
- debitoru parādu samaksas termiņa kavējums nav ilgāks par trim mēnešiem.

Minētais nosacījums attiecas uz apdrošinājuma ņēmēja debitoru parādiem no tiešās apdrošināšanas operācijām, u.c.

H. D. Skipper (1998), The Chartered Insurance Institute (1997) klasificē dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas nozares, grupējot tās atbilstoši veidiem. Līdzīgi dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas nozares tiek grupētas Latvijas apdrošināšanas tirgū.

I. Nedzīvības apdrošināšana (non-life insurance; general insurance)

1. Privātā apdrošināšana (personal insurance)

- privātā transporta apdrošināšana (KASKO);
- obligātā transporta vadītāju civiltiesiskās atbildības apdrošināšana (OCTA);
- īpašuma apdrošināšana

- nekustamā īpašuma apdrošināšana;
  - kustamā īpašuma apdrošināšana:
    - elektroierīču u. c. mantas apdrošināšana,
    - privāto mežu apdrošināšana,
    - lauksaimniecības sējumu apdrošināšana,
    - mājlopu u. c. apdrošināšana;
  - ceļojumu apdrošināšana;
  - atbildības apdrošināšana;
  - veselības, nelaimes gadījumu apdrošināšana (pakalpojums pieskaitāms arī dzīvības apdrošināšanas pakalpojumu veidam).
2. Komerciālā apdrošināšana (commercial insurance):
- komerciālā īpašuma apdrošināšana, tai skaitā nekustamā īpašuma un mantas apdrošināšana;
  - uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšana;
  - komerciālā autotransporta apdrošināšana (KASKO);
  - obligātā autotransporta vadītāju civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
  - kuģu un aviācijas gaisa kuģu apdrošināšana;
  - visu komerciālo un profesionālo civiltiesiskās atbildības veidu apdrošināšana;
  - finansiālo saistību apdrošināšana.
3. Industriālā apdrošināšana, ja tiek ievēroti vismaz divi noteikumi no minētajiem:
- sabiedrības aktīvi ir lielāki par 6.2.milj.EUR;
  - sabiedrības pārdošanas vērtība ir lielāka par 12,8 milj. EUR;
  - sabiedrībā ir nodarbināti vairāk nekā 250 darbinieki.

II. Dzīvības apdrošināšana (life insurance; assurance) attiecas uz personas dzīvības, veselības vai fiziskā stāvokļa apdrošināšanu.

1. Uzkrājošā dzīvības apdrošināšana ir ilgtermiņa dzīvības apdrošināšana (apdrošināšanas termiņš – 5, 10, 15, 20 utt. gadi). Uz šo apdrošināšanas veidu tradicionāli attiecas pensiju apdrošināšana, bērnu studiju naudas uzkrāšana u.c. Uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas gadījumā apdrošinājuma summu termiņa beigās izmaksā apdrošinātājam vai arī, ja apdrošinātais ir miris apdrošināšanas termiņa laikā, apdrošinājuma summu izmaksā labuma guvējam, kurš norādīts apdrošināšanas līgumā.
2. Termiņa dzīvības apdrošināšana (apdrošināšanas termiņš arī var būt 5, 10, 15, 20, utt. gadi). Termiņa dzīvības apdrošināšanas gadījumā apdrošinājuma summu

saskaņā ar apdrošināšanas līguma noteikumiem izmaksā labuma guvējam tikai pēc apdrošinātā nāves.

3. Personas veselības un nelaimes gadījumu apdrošināšana, kas ir dzīvības apdrošināšanas papildu pakalpojums.

Likuma „Par apdrošināšanas līgumu” I nodaļas 7.pantā apdrošināšanu iedala pēc apdrošināšanas objekta:

- „[...] apdrošināšanā pret zaudējumiem un bojājumiem – mantiskas vērtības vai intereses;
- civiltiesiskās atbildības apdrošināšanā – personas civiltiesiskā atbildība;
- personu apdrošināšanā – personas dzīvība, veselība vai fiziskais stāvoklis.”

Apdrošināšana pret zaudējumiem un bojājumiem un civiltiesiskās atbildības apdrošināšana attiecas uz nedzīvības apdrošināšanu: „civiltiesiskās atbildības apdrošināšana – apdrošināšana, kad tiek apdrošināta personas civiltiesiskā atbildība par tās darbības vai bezdarbības rezultātā radītajiem zaudējumiem trešajai personai.”

Sīkāk šos apdrošināšanas veidus var iedalīt saskaņā ar likuma „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums” 12.pantu, kas nosaka, kuriem apdrošināšanas veidiem Latvijā tiek izsniegtas licences:

- nelaimes gadījumu apdrošināšana – personu apdrošināšana, izmaksājot iepriekš noteiktu summu dažādu traumu, paliekoša darbaspēju zuduma un nāves gadījumos;
- veselības apdrošināšana (apdrošināšana pret slimībām) – personu medicīnisko izdevumu apdrošināšana;
- sauszemes transporta apdrošināšana, izņemot dzelzceļa transportu – jebkuru ceļu satiksmei reģistrētu sauszemes autotransporta līdzekļu apdrošināšana pret zaudējumiem, kas radušies ceļu satiksmes negadījumā, dabas stihiju vai trešo personu iedarbības (vandālisma, zādzības) dēļ;
- dzelzceļa transporta apdrošināšana – dzelzceļa sastāvu apdrošināšana pret zaudējumiem, kas radušies sadursmes, dabas stihiju vai trešo personu iedarbības dēļ;
- gaisa kuģu apdrošināšana – gaisa kuģu apdrošināšana pret pēkšņiem zaudējumiem, kas radušies sadursmes, dabas stihiju vai trešo personu iedarbības dēļ;
- kuģu apdrošināšana – kuģu apdrošināšana pret pēkšņiem zaudējumiem, kas radušies avāriju gadījumos, dabas stihiju vai trešo personu iedarbības dēļ;

- kravu apdrošināšana – kravu apdrošināšana pret mehāniskiem bojājumiem un trešo personu iedarbību jebkuru pārvadājumu laikā;
- īpašuma apdrošināšana pret uguns un dabas stihiju postījumiem;
- īpašuma apdrošināšana pret citiem zaudējumiem – nekustamā īpašuma un mantas (iekārtu, preču, krājumu, utt.) apdrošināšana pret zaudējumiem, ko radītu uguns, dabas stihijas un trešo personu iedarbība;
- sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskas atbildības apdrošināšana – apdrošinātājs sedz zaudējumus, ko apdrošinātais transportlīdzeklis radījis citiem transportlīdzekļiem, personām (izņemot transportlīdzeklī sēdošos) un apkārtējam īpašumam, kas rodas, iestājoties ceļu satiksmes negadījumam;
- gaisa kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana – apdrošinātājs sedz zaudējumus, ko apdrošinātais transportlīdzeklis radījis citiem transportlīdzekļiem, personām un apkārtējam īpašumam (atsevišķi izdalīta atbildība pret pasažieriem);
- kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana – apdrošinātājs sedz zaudējumus, ko apdrošinātais transportlīdzeklis radījis citiem transportlīdzekļiem, personām (atsevišķi izdalīta atbildība pret pasažieriem) un apkārtējam īpašumam, izņemot pārvadājamo kravu;
- vispārējās civiltiesiskās atbildības apdrošināšana – apdrošinātājs sedz zaudējumus, kas radušies dažādās profesionālās darbībās (ārstu, advokātu, notāru, revidentu, grāmatvežu, pārvadātāju, operatoru, namīpašnieku, utt.) vadošo amatpersonu pieļautās neuzmanības vai profesionālu kļūdu dēļ;
- kredītu apdrošināšana – apdrošinātājs sedz dažādas kredītsaistības – kredīta summas vai kredīta procentu nesamaksāšanas risku; arī vekseļu un depozītu apdrošināšana;
- galvojumu apdrošināšana – apdrošinātājs uzņemas apdrošinātās personas bankrota gadījumā segt noteiktas šīs personas saistības, piemēram, muitas nodevu, līguma (celtniecības darbu) saistību izpildi;
- dažādu finansiālo zaudējumu apdrošināšana – apdrošinātājs apņemas segt noteiktus zaudējuma veidus, kas apdrošinātajai personai radušies, piemēram, uzņēmējdarbības pārtraukumā (īpašuma bojājuma dēļ), pasākuma nenotikšanas, neplānota gadījuma vai politisko risku iestāšanās dēļ;
- juridisku izdevumu apdrošināšana – apdrošinātājs uzņemas tādu juridisku izdevumu apmaksāšanu, kas saistīti ar apdrošinātās personas tiesību aizskārumu vai prasību uzturēšanu saistībā ar apdrošināšanas gadījumu;

- palīdzības apdrošināšana – ārvalstu ceļojumu apdrošināšanā apdrošinātājs var piedāvāt dažādu pakalpojumu nodrošināšanu personu papildu apdrošināšanai (veselības un nelaimes gadījumi), piemēram, autotransporta salūšanas vai juridisku problēmu gadījumiem;
- dzīvības apdrošināšana – apdrošinātājs veido ilgtermiņa iemaksu uzkrājumus ar mērķi izmaksāt uzkrāto summu, apdrošinātajai personai sasniedzot noteiktu vecumu.

2.1. Apdrošināšanas summas, prēmijas un zaudējumu atlīdzināšanas kārtība

Apdrošinājuma summa un atbildības limits katram apdrošinātam riskam tiek noteikts atsevišķi un norādīts polisē.

Apdrošināšanas prēmija ir apdrošināšanas polisē noteiktais maksājums par apdrošināšanu. Faktiski tā ir apdrošināšanas kā pakalpojuma cena. Apdrošinātāja saņemto prēmiju mērķis ir gan veidot fondu zaudējumu segšanai, gan arī segt administratīvās izmaksas un veidot peļņu apdrošinātājam. Apdrošināšanas prēmijas apmērs ir atkarīgs no daudziem un dažādiem faktoriem, taču līgumisko attiecību ietvaros apdrošināšanas prēmijas samaksai ir svarīga nozīme apdrošināšanas līguma spēkā esamībā. Salīdzinoši ar apdrošināšanas summām, par kādām tiek piedāvāts apdrošināties tūristiem, apdrošināšanas prēmija ir ļoti zema. Apdrošināšanas prēmiju nosaka apdrošinātājs, pamatojoties uz apdrošinātāja izstrādātām apdrošināšanas prēmiju tarifu likmēm, apdrošinājuma summu, apdrošināšanas līguma darbības termiņu, apdrošinātiem riskiem, apdrošināšanas aizsardzības teritoriju.

Apdrošinājuma ņēmējs samaksā apdrošināšanas prēmiju par visu apdrošināšanas līguma darbības laiku ar vienreizēju iemaksu.

Apdrošinājuma ņēmējs apdrošināšanas prēmiju var samaksāt skaidrā naudā Apdrošinātāja kasē vai ar pārskaitījumu apdrošinātāja norēķinu kontā. Ja Apdrošinātais jebkādu iemeslu dēļ neizmanto apdrošināšanas polisi, Apdrošinātājs neatmaksā apdrošināšanas prēmiju vai tās daļu.

Iestājoties apdrošināšanas gadījumam, tūristam atlīdzības saņemšanai parasti ir daži vispārpieņemti modeļi:

- Norēķināties pašam, sedzot piemēram, medicīniskās izmaksas, un vēlāk iesniegt apdrošinātājam prasības pieteikumu finansiālā zaudējuma atlīdzināšanai; tāpat

kompensācija tiek pieteikta bagāžas riska iestāšanās gadījumā vai pēc notikuša nelaimes gadījuma.

- Informēt apdrošinātāju par gadījumu, ļaujot tam saskaņot ar medicīnas iestādi tiešu norēķinu.
- Informēt apdrošinātāju par gadījumu, lūdzot konsultatīvu ieteikumu, kur griezties, vai prasīt palīdzību.

Ja Apdrošinātais apdrošinātā riska izdevumus, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, ir sedzis no saviem līdzekļiem, tam nekavējoties, tiklīdz tas iespējams, bet ne vēlāk kā 30 dienu laikā, jāpaziņo par to Apdrošinātājam. Visas rakstiskās liecības, informācija un pierādījumi, kurus pieprasa Apdrošinātājs, jāiesniedz tā pieprasītajā formā un veidā. Apdrošinātā ievainojuma vai saslimšanas gadījumā Apdrošinātājs pirms izdevumu segšanas var pieprasīt neatkarīga ārsta – eksperta slēdzienu.

Apdrošināšanas atlīdzības pieteikums jānogādā personīgi Apdrošinātājam vai jānosūta rakstiskā veidā ar ierakstītu vēstuli. Apdrošināšanas atlīdzības pieteikums uzskatāms par iesniegtu ar saņemšanas dienu.

Apdrošināšanas atlīdzības saņemšanai jāiesniedz sekojoši dokumenti:

- rakstisks atlīdzības pieteikums par notikušo apdrošināšanas gadījumu;
- apdrošināšanas polise vai tās kopija;
- pase vai cita personību apliecinājoša dokumenta kopija, uzrādot oriģinālu;
- visi čeku vai rēķinu oriģināli, kuros ir norādītas ziņas par pakalpojuma saņēmēju (vārds, uzvārds, dzimšanas dati) un pakalpojuma sniedzēju (nosaukums, reģistrācijas numurs, bankas rekvizīti), pakalpojuma detalizēts atšifrējums, precīzs nosaukums un apmērs, pakalpojuma sniegšanas sākuma un beigu datums;
- medicīnas iestādes izziņa, kas apstiprina nelaimes vai saslimšanas gadījumu, kur norādīta pilna diagnoze, pielietotā ārstēšana, izmeklējumu rezultāti, kas apstiprina diagnozi un citi ar apdrošināšanas gadījumu saistītie ārstnieciskie pakalpojumi;
- Apdrošinātā nāves gadījumā, pēc Apdrošinātāja pieprasījuma, kompetentas valsts varas vai pārvaldes iestādes izdots dokuments, kas apstiprina Apdrošinātā nāves cēloņus un tās iestāšanās apstākļus;
- pēc Apdrošinātāja pieprasījuma, dokuments, kas apliecina izbraukšanu no mītnes zemes. Apdrošinātājam ir tiesības pieprasīt arī citus dokumentus, papildus informāciju vai iegūt nepieciešamos papildus pierādījumus, ja šāda darbība nav pretrunā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem.

Apdrošinātājam ir tiesības patstāvīgi vākt dokumentus, kas apliecina apdrošināšanas gadījuma iestāšanos un radīto zaudējumu apmēru.

Apdrošināšanas prasības tiek izskatītas mītnes zemē, pamatojoties uz ceļojumu apdrošināšanas noteikumiem un saskaņā ar valsts, pēc kuras likumdošanas noslēgta polise, aktiem.

Iestājoties apdrošināšanas gadījumam, apdrošināšanas atlīdzību Apdrošinātājs izmaksā:

- labuma guvējam vai atlīdzības saņēmējam (Apdrošinātam vai citai tā pilnvarotai personai), ja tie paši veikuši pakalpojuma apmaksu;
- pakalpojuma sniedzējam, pamatojoties uz iesniegto maksājuma dokumentu;
- citai personai, kura ir tiesīga saņemt apdrošināšanas atlīdzību.

Lēmumu par apdrošināšanas atlīdzības izmaksu vai atteikumu izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību Apdrošinātājs pieņem likumos vai noteikumos atrunātu dienu skaita laikā pēc visu pieprasīto dokumentu saņemšanas dienas. Ja objektīvu iemeslu dēļ nav iespējams ievērot šo termiņu, Apdrošinātājs to var pagarināt uz tāpat skaidri noteiktu laiku no dienas, kad saņemts iesniegums par apdrošināšanas atlīdzību, rakstiski par to informējot personu, kurai ir tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību. Ja Apdrošinātājs pieņem lēmumu:

- izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību, Apdrošinātājs to izmaksā noteiktu kalendāra dienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas;
- neizmaksāt apdrošināšanas atlīdzību, tas nosūta Apdrošinātam, bet Apdrošinātā nāves gadījumā – labuma guvējam, motivētu rakstveida paziņojumu par atteikumu izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību, likumā vai noteikumos noteiktu kalendāra dienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas.

Kopējā izmaksājamā apdrošināšanas atlīdzība par vienu vai vairākiem apdrošināšanas gadījumiem, kas notikuši līguma periodā, nedrīkst pārsniegt apdrošinājuma summu un \ vai atbildības limitu konkrētajam apdrošinātam riskam. Līgums pēc apdrošināšanas atlīdzības izmaksas paliek spēkā starpības apmērā starp konkrētā apdrošinātā riska sākotnējo apdrošinājuma summu un izmaksāto atlīdzību.

Pēc Pušu vienošanās, pirms veikta pilnīga apdrošināšanas atlīdzības aprēķināšana, Apdrošinātājs var izmaksāt daļu apdrošināšanas atlīdzības tādā apjomā, kādu neapstrīd neviena no Pusēm.

Apdrošināšanas atlīdzība Apdrošinātam tiek izmaksāta pēc kompensācijas principa. Izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība nevar pārsniegt Apdrošinātam apdrošināšanas gadījumā radītos zaudējumus. Minētais princips neattiecas uz nelaimes gadījumu riska apdrošināšanu.

Ja Apdrošinātais pret tiem pašiem riskiem ir apdrošināts pie cita Apdrošinātāja, apdrošināšanas atlīdzības izmaksa tiek sadalīta proporcionāli apdrošinājuma summām starp

visiem Apdrošinātājiem tā, lai kopējā atlīdzība nepārsniegtu Apdrošinātā zaudējumus, izņemot nelaimes gadījumu apdrošināšanas gadījumu.

Apdrošinātājs var atskaitīt no apdrošināšanas atlīdzības izdevumus par naudas pārskaitīšanu un konvertēšanu, ja tas nepieciešams, lai izmaksātu apdrošināšanas atlīdzību. Apdrošinātājs neizmaksā apdrošināšanas atlīdzību, ja:

- Apdrošinātais apdrošināšanas gadījuma iestāšanās brīdī ir rīcībnespējīga vai arī tai invaliditātes vai slimības dēļ nepieciešama pastāvīga kopšana;
- Apdrošinājuma ņēmēja vai Apdrošinātā zaudējuma prasība ir nepatiesa, viltota vai krāpnieciska.

Ja apdrošināšanas līgumā nav īpaši atzīmēts, atlīdzība netiek izmaksāta, ja zaudējums radies:

- piedaloties profesionālā sporta aktivitātēs, treniņos un \ vai sporta sacensībās (sporta aktivitātes uzskatāmas par profesionālām, ja tā ir Apdrošinātā pamatnodarbošanās vai viens no ienākuma avotiem);
- nodarbojoties ar aktīvo atpūtu, īpaši paaugstināta riska aktīvo atpūtu;
- veicot jebkuru algotu fizisku darbu.

Jāatzīmē, ka šos izņēmumus daži apdrošinātāji piedāvā iekļaut polisē par atsevišķu, pietiekoši augstu maksu. Kā arī – bieži vien, neiepazīstoties ar noteikumiem, apdrošinātais cilvēks ir nepatīkami pārsteigts, atklājot, ka slēpošanā vai pastaigā pa kalniem gūtās traumas ārstniecība netiks atlīdzināta, jo tas bija izņēmums saistībā ar paaugstinātā riska sportu vai vaļasprieku. Apdrošināšanas atlīdzība netiek izmaksāta, ja apdrošināšanas gadījumam nav dokumentāla pamatojuma.

2.2. Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstība

Apdrošināšanas tirgus Latvijā, neraugoties uz nulles kapitāla starta pozīciju, ir attīstījies ļoti īsā vēsturiskā periodā. 1993. gadā tika pieņemts pirmais likums „Par apdrošināšanu” un finanšu ministrija uzņēmās apdrošināšanas tirgus uzraudzību, izveidojot Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekciju.

Deviņdesmito gadu vidū Latvijas apdrošināšanas tirgus tālāku stabilizēšanos veicināja Eiropas Savienības likumdošanas bāzes ieviešana, pilnveidojot apdrošināšanas tirgus uzraudzības un likumdošanas sistēmu. 1994. gadā tika nodalīta dzīvības apdrošināšanas komercdarbība no nedzīvības apdrošināšanas komercdarbības.

2009. gads Latvijas apdrošināšanas nozarē bija vērtējams kā pārmaiņu un izaicinājumu gads. Latvijas iedzīvotāju pirktspēja un uzņēmumu ekonomiskās aktivitātes krita visa gada

garumā. (kopumā iepriekšējā gada apdrošināšanas tirgus kritums sasniedza 28% pretēji krasajai tirgus izaugsmei laika periodā no 2006. līdz 2008. gadam). Šie apstākļi lielā mērā noteica pamata tendenci apdrošinātāju apgrozījuma kritumam, kas ir vērojams vēl joprojām. Straujo apdrošināšanas tirgus kritumu ietekmēja vispārējā Latvijas ekonomiskā situācija, tautsaimniecībai ievērojami ciešot no krasa iekšzemes kopprodukta krituma, mazumtirdzniecības apgrozījuma samazinājuma un strauja bezdarba līmeņa pieauguma. Tas viss atstāja negatīvu iespaidu uz patērētāju paradumiem.

Neskatoties uz 2009. gada tirgus kritumu, interneta izplatīšanas kanāls uzrādīja būtisku izaugsmi, un tā īpatsvars kopējā pārdošanā pieauga.

2.1. tabula

Apdrošināšanas sabiedrību skaits Latvijas apdrošināšanas tirgū 2008. – 2011. gadā

Apdrošināšanas veidi	2008	2009	2010	2011
Dzīvības apdrošināšanas sabiedrības	4	4	4	3
Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības	11	10	9	9
Kopā	15	14	13	12

2.1.tabulā autore apkopojusi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (FKTK) mājas lapā pieejamos datus par Latvijas apdrošināšanas tirgū pastāvošo apdrošināšanas sabiedrību skaitu.

Apdrošināšana, tāpat kā jebkurš cits uzņēmējdarbības veids pakļauts tirgus pamatlikumam - pieprasījums nosaka piedāvājumu. Tādējādi pats apdrošināšanas bizness atkarīgs no sabiedrības maksātspējas līmeņa un no uzticēšanās apdrošināšanas sabiedrībām. Apdrošināšanas biznesam ir liela loma Latvijas tirgus ekonomikā un tas attīstās ļoti strauji. Ir ļoti svarīgi panākt to, lai sabiedrība saprastu, ka apdrošināšanas bizness daļēji nosaka sabiedrības stabilitāti un tas ir atkarīgs ne tikai no iedzīvotāju maksātspējas, bet arī no likumdošanas un kontrolējošo struktūru darba. Apdrošināšanas sabiedrību piedāvāto pakalpojumu klāsts aug no gada uz gadu un klientiem tiek piedāvātas visdažādākās iespējas, visdažādākajās jomās. Tomēr kā redzams 2.1 tabulā, laika posmā no 2008. – 2011.gadam,

apdrošināšanas sabiedrību skaits, lai gan ne strauji, bet tomēr ir nedaudz krities. Tas varētu būt saistīts gan ar pieprasījuma trūkumu pēc kādas konkrētas apdrošināšanas kompānijas sniegtajiem pakalpojumiem (kā rezultātā kompānija nolēmusi slēgt savu darbību), gan licences beigšanos, gan ar faktu, ka kompānijas izdomājušās apvienoties (tādējādi cerot iekarot kopīgiem spēkiem lielāku tirgus daļu).

Kā redzams 2.2. tab., Finanšu un kapitāla tirgus komisija uz 2011. gadu ir izsniegusi licences 12 apdrošināšanas kompānijām, no kurām 9 ir nedzīvības apdrošināšanas kompānijas un tikai 3 dzīvības apdrošināšanas kompānijas.

2.2. tabula

Latvijas apdrošinātājiem izsniegtās licences⁴⁰

-	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Nedzīvības apdrošināšanas kompānijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balta	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x	-	x
Baltijas apdrošināšanas nams	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x	-	x	x	-	x	-	x	-	x
Baltikums	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x
Balva	x	x	x	x	-	x	x	x	x	x	-	-	x	x	x	-	x	-	x
BTA	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x
Ergo Latvija	x	x	x	x	-	x	x	x	x	x	-	x	x	-	x	x	x	-	x
IF Latvija	x	x	x	-	-	x	x	x	x	x	-	x	x	-	-	x	x	-	x
Gjensidige Baltic	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	-
Seesam Latvia	x	x	x	-	-	-	x	x	x	x	-	-	x	-	x	x	x	-	x
Dzīvības apdrošināšanas kompānijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SEB Dzīvības apdrošināšana	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x
LKB Life	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x
Ergo Latvija dzīvība	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x

⁴⁰ Nacionālā ziņu aģentūra Leta. Apdrošināšanas tirgus apskats 2011. gada aprīlis, Rīga: Nacionālā ziņu aģentūra Leta, Nozare LV, 2009. 25lpp.

2.2. tabulā blakus katrai kompānijai ar cipariem atzīmēts kādus konkrētus apdrošināšanas pakalpojumus tā piedāvā:

1. Nelaiemes gadījumu apdrošināšanai.
2. Veselības apdrošināšanai (apdrošināšanai pret slimībām).
3. Sauszemes transporta (izņemot dzelzceļa transporta) apdrošināšanai (KASKO).
4. Dzelzceļa transporta apdrošināšanai.
5. Gaisa kuģu apdrošināšanai.
6. Kuģu apdrošināšanai.
7. Kravu apdrošināšanai.
8. Īpašuma apdrošināšanai pret uguns un dabas stihiju postījumiem (bojājumiem, ko īpašumiem nodara ugunsgrēki, eksplozija, atomenerģija, zemes iegrimšana un citas stihijas).
9. Īpašuma apdrošināšanai pret citiem zaudējumiem (bojājumiem, ko īpašumam nodara krusa, salna, zādzība un citi negadījumi).
10. Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanai.
11. Gaisa kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanai.
12. Kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanai.
13. Vispārējās civiltiesiskās atbildības apdrošināšanai.
14. Kredītu apdrošināšanai.
15. Galvojumu apdrošināšanai.
16. Dažādu finansiālo zaudējumu apdrošināšanai.
17. Palīdzības apdrošināšanai.
18. Dzīvības apdrošināšanai.
19. Autoīpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanai.

Apdrošināšanas tirgus struktūru veido un ietekmē dažādi faktori. Apskatot vēsturisko apdrošināšanas pakalpojumu attīstību, jākonstatē, ka apdrošināšana ir jutīgs finanšu instruments, kas atspoguļo katras valsts sociāli ekonomisko situāciju un ir arī viens no mehānismiem, kurš var mainīt ekonomisko un sociālo situāciju valstī kopumā un katram sabiedrības loceklim atsevišķi. Apdrošināšana darbojas arī kā indikators: jo augstāks valsts iedzīvotāju dzīves līmenis, jo lielāks pieprasījums veidojas pēc apdrošināšanas pakalpojumiem.

Vispārpieņemtās pasaules apdrošināšanas tirgus mērvienības raksturo arī nacionālo apdrošināšanas tirgu:

- parakstīto bruto prēmiju summa;

- apdrošināšanas blīvums jeb gada parakstītās apdrošināšanas bruto prēmijas attiecībā pret iedzīvotāju skaitu;
- apdrošināšanas parakstīto bruto prēmiju daļa no IKP.

Viens no svarīgākajiem rādītājiem, kas liecina par konkrēta finanšu pakalpojuma lomu tautsaimniecībā, ir šīs nozares īpatsvars iekšzemes kopproduktā (IKP). Eiropas Savienības valstīs apdrošināšanai šis rādītājs ir 5 - 7%. Latvijā apdrošināšanas prēmiju īpatsvars IKP 2008. gadā bija 2,08% - bet 2009. gadā 2,05%. (skat. 2.3. tabula)

2.3. tabula

Apdrošināšanas prēmiju īpatsvars pret IKP⁴¹

	Gads	
	2008	2009
IKP, Ls tūkst.	16 243 154,00	12 980 986,00
Apdrošināšanas prēmiju īpatsvars pret IKP, %	2,08	2,05

2009. gadā apdrošināšanas prēmiju apjoms uz vienu iedzīvotāju bija Ls 115.05 jeb par Ls 33.07 mazāks nekā 2008. gadā. (skat. 2.4. tab.) Vislielākais pieaugums ir bijis 2007. gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu – apdrošināšanas prēmiju apjoms uz vienu iedzīvotāju pieauga par Ls 45,52. 2009. gadā ir samazinājies apdrošināšanas prēmiju apjoms attiecībā pret tautsaimniecībā strādājošo vidējo darba algu, kas ir par 2,85% mazāks nekā 2008. gadā.

2.4. tabula

Apdrošināšanas prēmiju apjoms uz vienu iedzīvotāju⁴²

	Gads	
	2008	2009
Iedzīvotāju skaits Latvijā (tūkstošos)	2 270,90	2261,10
Apdrošināšanas prēmiju apjoms uz vienu iedzīvotāju, Ls	148,57	115,50
t.sk. dzīvības apdrošināšanā, Ls	14,84	20,06
nedzīvības apdrošināšanā, Ls	133,73	95,44
Vidējā bruto darba samaksa mēnesī, Ls	479,42	370,00
Apdrošināšanas prēmiju apjoms uz vienu iedzīvotāju attiecībā pret vidējo algu, %	30,99	29,96

⁴¹Aprēķinājusi autore, izmantojot LR centrālās statistikas pārvaldes datus

⁴²Aprēķinājusi autore, izmantojot LR centrālās statistikas pārvaldes datus

2.5. tabulā autore apkopojusi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (FKTK) mājas lapā pieejamos datus par Latvijas apdrošināšanas tirgū kopējā parakstīto bruto prēmiju summām laika posmā no 2008. – 2011. gadam.

2.5. tabula

Parakstītās dzīvības un nedzīvības bruto apdrošināšanas prēmijas Latvijas apdrošināšanas tirgū laika periodā no 2008. – 2011. gadam, tūkst. latu

Gads	Dzīvības apdrošināšana	Nedzīvības apdrošināšana	Kopā	Procenti, salīdzinot ar iepriekšējo gadu
2008	19 103	315 325	334 428	
2009	19 332	202 830	222 162	- 33,5
2010	24 488	164 398	188 886	- 14,9
2011	24 153	198 758	222 911	18

Kopējie Latvijas apdrošināšanas tirgus parakstīto bruto prēmiju rādītāji laika periodā no 2008. – 2010.gadam ir kritušies. Parakstīto bruto prēmiju apjoma samazināšanās varētu būt saistīta ar šajā laika posmā valstī piedzīvoto ekonomisko krīzi. Tomēr kā redzams 2.2.tabulā, 2011.gadā parakstīto bruto prēmiju apjoms atkal ir nedaudz pieaudzis, respektīvi, tas ir palielinājies par 18% salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

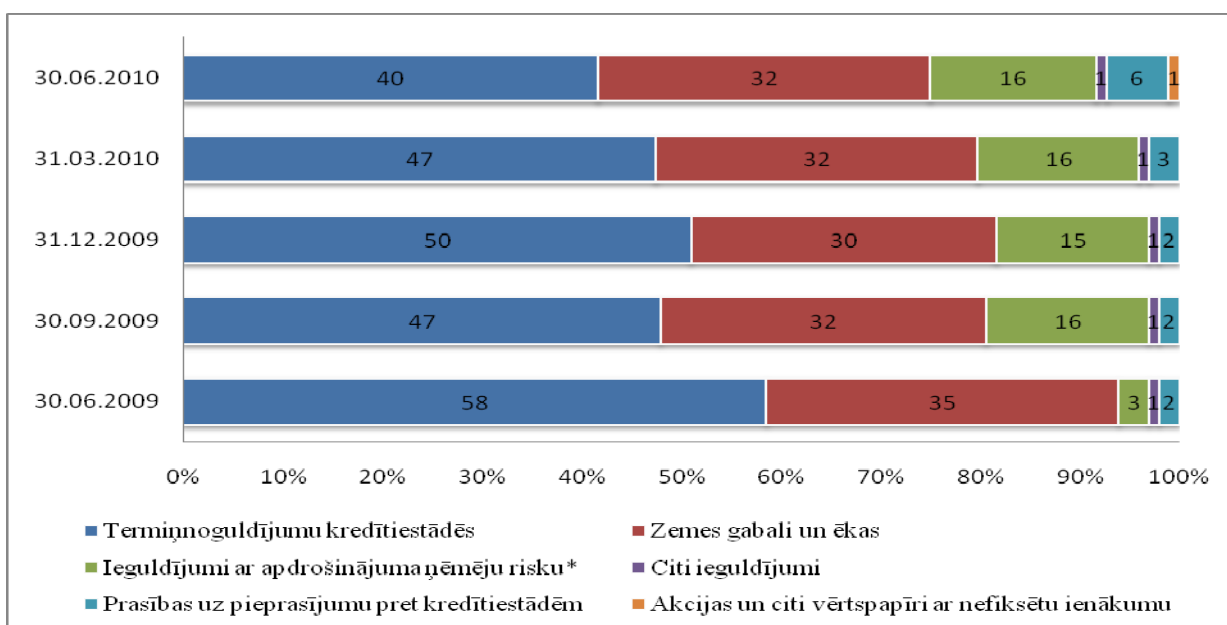
Turklāt, jāpiemin, ka samazināšanās attiecas tikai uz nedzīvības apdrošināšanu. Dzīvības apdrošināšana salīdzinoši pieaug, kas varētu būt saistīts ar to, ka piemēram, pēdējos gados pieaugot ar ārstēšanos saistītajām izmaksām, cilvēki biežāk izvēlas apdrošināt savu veselību un pat dzīvību.

Savukārt, 2.6.tabulā autore apkopojusi datus par Latvijas apdrošināšanas tirgū izmaksātajām dzīvības un nedzīvības bruto apdrošināšanas prēmijām laika periodā no 2008. – 2011.gadam.

Izmaksātās dzīvības un nedzīvības bruto apdrošināšanas prēmijas Latvijas apdrošināšanas tirgū laika periodā no 2008. – 2011. gadam, tūkst. latu

Gads	Dzīvības apdrošināšana	Nedzīvības apdrošināšana	Kopā	Procenti, salīdzinot ar iepriekšējo gadu
2008	6 309	175 711	182 020	
2009	11 019	140 542	151 561	- 16,7
2010	9 373	101 652	111 025	- 26,7
2011	10 388	112 107	122 495	10,3

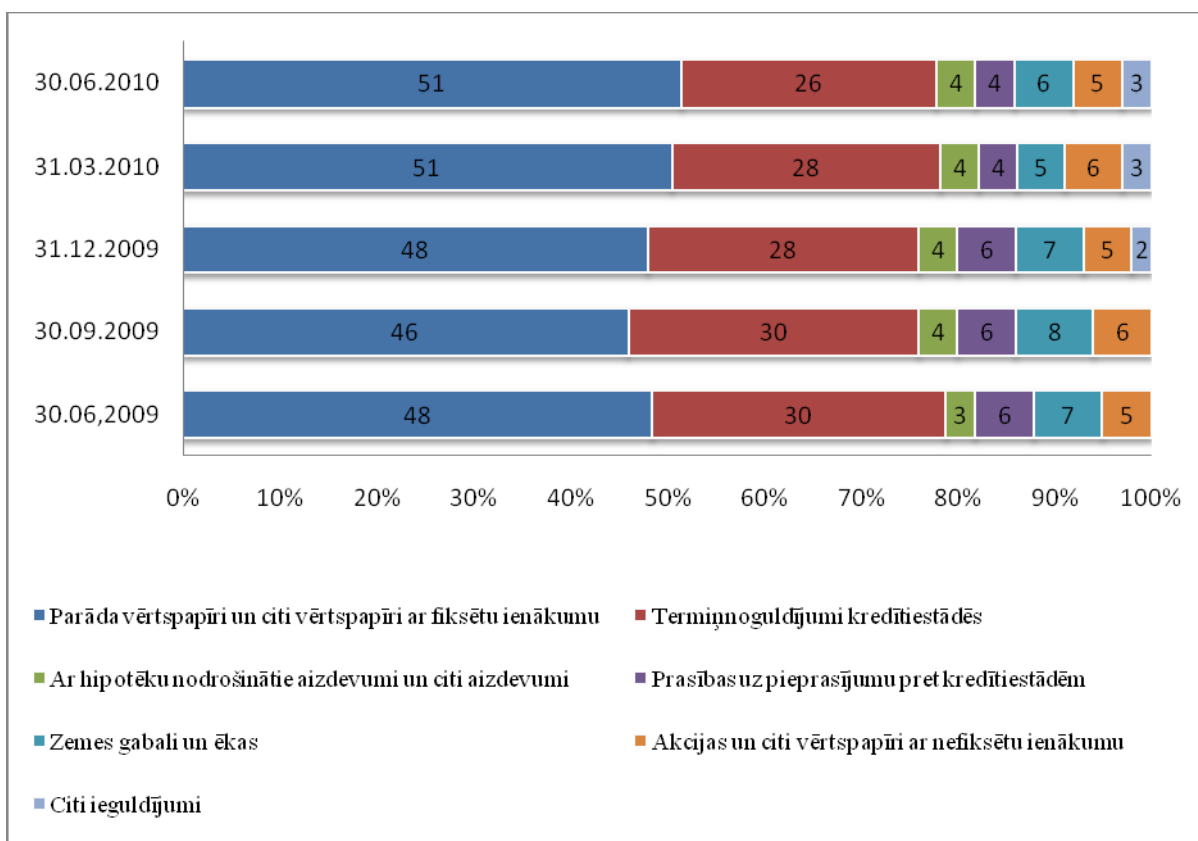
Kā redzams, 2.6. tabulā, apdrošināšanas kompāniju izmaksātās atlīdzības nedzīvības apdrošināšanas tirgū salīdzinoši ir krietni vien kritušas. Ja 2008.gadā tā bija 183 020 latu, tad jau nākamajā gadā to apjoms bija krities līdz 151 561 latu, kas ir par 16,7% mazāk nekā gadu iepriekš. Varam secināt, ka laika posmā no 2008.uz 2009.gadu izmaksāto bruto apdrošināšanas prēmiju apjoms Latvijā bija krietni vien krities, kas visticamāk saistāms ar ekonomisko krīzi, kas skāra visas nozares, tai skaitā arī apdrošināšanu. Tāpat bruto apdrošināšanas prēmiju apjoms turpināja kristies arī 2010.gadā, un kā redzams, tabulā to skaits atkal nedaudz pieauga, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu vien 2011.gadā. Secināms, ka ekonomiski nestabilajos apstākļos, laika posmā no 2008. - 2011.gadam, apdrošināšanas tirgū izmaksāto bruto apdrošināšanas prēmiju skaits ir visai svārstīgs.

2.1.att. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu struktūra (procentos)

2010. gada pirmā pusgada beigās dzīvības apdrošināšanas sabiedrību kopējie ieguldījumi bija 76.4 milj. latu. Joprojām lielākā daļa ieguldījumu bija veikti termiņnoguldījumos kredītiestādēs – 30.6 milj. latu jeb 40% no dzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu kopsummas (sk. 4. att.). Savukārt ieguldījumu apmērs parāda vērtspapīros un citos vērtspapīros ar fiksētu ienākumu bija 24.1 milj. latu jeb 31.5% no dzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu kopsummas. Jau vairākus ceturkšņus nemainīgi saglabājušies ieguldījumi par labu dzīvības apdrošināšanasņēmējiem, kuri uzņemas ieguldījumu risku, un pārskata periodā tie bija 12 milj. latu jeb 15.7% no dzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu kopsummas.

Savukārt, nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību kopējie ieguldījumi 2010. gada 30. jūnijā bija 203 milj. latu. Lielākais ieguldījumu apmērs bija parāda vērtspapīros un citos vērtspapīros ar fiksētu ienākumu – 104.1 milj. latu jeb 51.3% no nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu kopsummas –, kā arī termiņnoguldījumos kredītiestādēs – 53.5 milj. latu jeb 26.4% no ieguldījumu kopsummas –, savukārt akcijas un citi vērtspapīri ar nefiksētu ienākumu veidoja 5.3% jeb 10.8 milj. latu (sk. 2.2. att.).

2.2.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu struktūra (procentos)

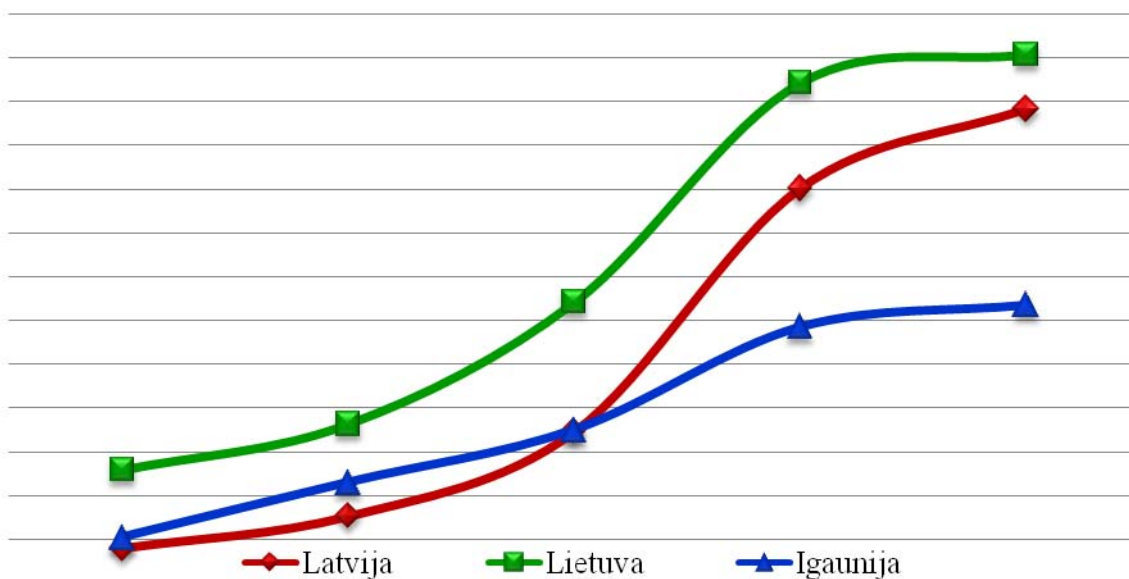
3. LATVIJA BALTIJAS APDROŠINĀŠANAS TIRGŪ

Tā kā Latvija ir viena no trijām Baltijas valstīm, kuru attīstības līmenis un ekonomiskā izaugsme ir samērā līdzīga, ir svarīgi raksturot Latvijas apdrošināšanas tirgu Baltijas reģiona kontekstā un noteikt tā attīstību salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju. Līdz ar to turpmāk tiks apskatīts parakstīto prēmiju apjoms, apdrošināšanas īpatsvars katras valsts iekšzemes kopproduktā, apdrošināšanas prēmijas lielums uz vienu iedzīvotāju, kā arī katras valsts īpatsvars Baltijas apdrošināšanas tirgū kā aprēķināšanai tika izmantoti dati no žurnāla „Sigma”, Latvijas apdrošinātāju asociācijas sniegtā statistika par parakstīto prēmiju apjomiem, Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes publicētie dati par Latvijas iekšzemes kopproduktu, iedzīvotāju skaitu un Latvijas Bankas noteikto ASV dolāra kursu, Lietuvas statistikas departamenta sniegtā informācija par parakstīto prēmiju apjomiem, Lietuvas IKP un iedzīvotāju skaitu, kā arī Lietuvas Bankas noteikto ASV dolāra kursu. Jāatzīmē, ka apskatāmais laika periods ir 2004.g. līdz 2008. gads.

Analizējot parakstīto prēmiju apmērus Baltijas valstīs, tika secināts, ka vislielākie parakstīto prēmiju apmēri visā laika periodā no 2004.g. līdz 2008. gadam tika parakstīti Lietuvā un sastādīja vidēji 561,4 milj. USD. Turklāt no 2004. līdz 2006. gadam otrajā vietā atradās Igaunija, kuru Latvija pārsniedza sākot ar 2007.gadu. Igaunijā parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms apskatāmajā laika periodā vidēji sastādīja 390,6 milj. USD, kas bija par 65,5 milj. USD mazāks nekā Latvijā, kur tas vidēji sastādīja 456,2 milj. USD. Pie tam Latvijā parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms bija par 105,5 milj. USD mazāks nekā Lietuvā. Visās trijās Baltijas valstīs laika periodā no 2004.g. līdz 2008. gadam bija novērojama parakstīto prēmiju apjomu pieauguma tendence, kaut gan pēc 2007. gada pieauguma tempi palēninājās. Saprotams, ka visstraujākais parakstīto prēmiju pieaugums notika 2007. gadā, kad valstu ekonomiskā izaugsme sasniedza augstāko punktu. Turklāt 2007. gadā Latvijā parakstīto apdrošināšanas prēmiju apmēri pieauga par 75%, Lietuvā par 48%, bet Igaunijā par 32%, respektīvi, Latvijā ir bijis visstraujākais pieaugums. Arī ekonomiskās krīzes sākumā (2008. gadā) Latvijā bija vislielākie parakstīto prēmiju pieauguma tempi, kas sastādīja 14%, kamēr Lietuvā un Igaunijā tie veidoja attiecīgi 4% un 5%. Līdz ar to var secināt, ka 2007. un 2008. gadā Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstījās gandrīz divreiz straujāk nekā pārējo Baltijas valstu apdrošināšanas tirgi.

Vidēji laika periodā no 2004.g. līdz 2008. gadam straujāki parakstīto prēmiju pieauguma tempi bija Latvijā un sastādīja gandrīz 29% (aprēķinus veicot ASV dolāros), kamēr Lietuvā un Igaunijā parakstīto prēmiju apmēri vidēji pieauga attiecīgi par 26% un 22%.

No tā izriet, ka Latvijas apdrošināšanas tirgus apskatāmajā periodā ir attīstījies straujāk nekā kaimiņvalstīs.

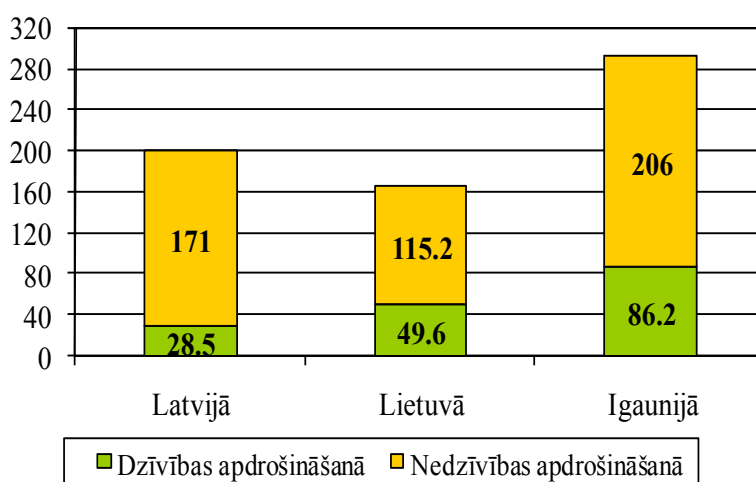
3.1. att. Parakstīto apdrošināšanas prēmiju dinamika Baltijas valstīs 2004. g. – 2008. gadā

Avots: autore izveidots pēc: Pārskats par apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām un izmaksātajām apdrošināšanas atlīdzībām 2005. (2007, 2008.) gadā, BR04. Latvijas bankas ārvalstu valūtu kursi vidēji gadā (USD 2004.-2008.gadā.), Statistics of financial enterprises 2008, USD exchange rate (2004.-2008. y), Sigma No 2/2005 p. 6, No 5/2006 p. 7, No 4/2007 p. 7, No 3/2008 p. 7, No 3/2009 p. 7.

Vislielākais dzīvības apdrošināšanas īpatsvars parakstīto prēmiju kopsummā Baltijas valstu vidū 2004.g.-2008.g. bija Igaunijā un sastādīja vidēji 30%, otrs lielākais bija Lietuvā - 29%, bet vismazākais bija Latvijā, kas sastādīja vidēji 13%. Savukārt vislielākais vidējais nedzīvības apdrošināšanā parakstīto prēmiju īpatsvars nozarē kopumā tika sasniegts Latvijā un veidoja 87%, bet Lietuvā un Igaunijā tas bija gandrīz vienāds un sastādīja attiecīgi 71% un 70%. Baltijas valstīs dzīvības apdrošināšanas īpatsvars nozarē parakstīto prēmiju kopsummā vidēji sastādīja 25%, bet nedzīvības 76%, kas pierāda to, ka ne tikai Latvijā, bet arī pārējās Baltijas valstīs, pieprasījums pēc nedzīvības apdrošināšanas pakalpojumiem ir bijis augstāks nekā pēc dzīvības apdrošināšanas, līdz ar to nedzīvības apdrošināšanas sektors bija vairāk attīstīts nekā dzīvības apdrošināšanas sektors.

Analizējot apdrošināšanas īpatsvaru IKP laika periodā no 2004.g. līdz 2008. gadam, var secināt, ka vidēji vislielākais tas ir bijis Igaunijā un veidoja 2,3% no IKP, otrs lielākais bija

Latvijā – 1,9%, bet mazākais Lietuvā – 1,7%. Dzīvības apdrošināšanas vidējais īpatsvars IKP Igaunijā sastādīja 0,7%, Lietuvā 0,5%, bet Latvijā 0,2%. Toties nedzīvības apdrošināšana Latvijā un Igaunijā sastādīja 1,7% no IKP, savukārt Lietuvā 1,2% . Apskatāmajā periodā apdrošināšanas īpatsvars IKP Baltijas valstīs vidēji veidoja 2%, t.sk., 0,5% aizņēma dzīvības apdrošināšana un 1,5% nedzīvības apdrošināšana. No iepriekšminētā izriet, ka apdrošināšana aizņem pavisam nelielu daļu no iekšzemes kopprodukta, kura nevienā no valstīm nesasniedza par 2,5%, turklāt Latvijā vidējais nedzīvības apdrošināšanas īpatsvars pārsniedz vidējo dzīvības apdrošināšanas sektora īpatsvaru iekšzemes kopproduktā vairāk kā 8 reizes, bet Lietuvā un Igaunijā 2 reizes.

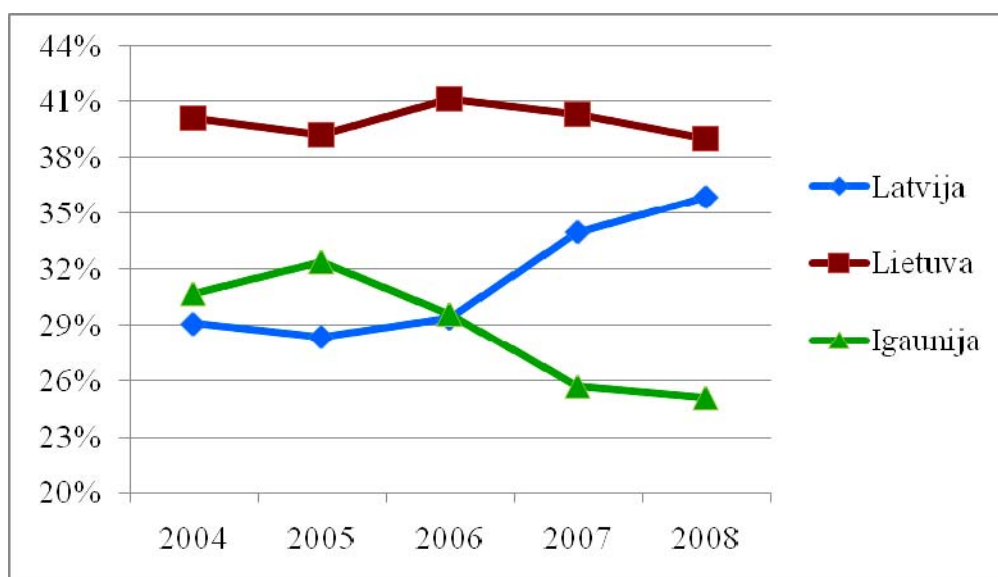
3.2. att. Vidējais apdrošināšanas prēmijas lielums uz vienu iedzīvotāju Baltijas valstīs 2004.g. -2008.g. (USD)

Avots: autores aprēķini izmantojot: IE02. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits gada sākumā (2004.-2008.gadā.), BR04. Latvijas bankas ārvalstu valūtu kursi vidēji gadā (USD 2004.-2008.gadā.), Pārskats par apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām un izmaksātajām apdrošināšanas atlīdzībām 2005. (2007, 2008.) gadā, Lithuania in figures 2007. (2009.), Statistics of financial enterprises 2008, Sigma No 2/2005 p. 11, No 5/2006 p. 12, No 4/2007 p. 12, No 3/2008 p. 12, No 3/2009 p. 12.

Viens no apdrošināšanas attīstības līmeņi visšķaidrāk raksturojošajiem rādītājiem ir apdrošināšanas prēmijas lielums uz 1 iedzīvotāju. Baltijas valstu vidū vidēji vislielākais apdrošināšanas prēmijas lielums uz vienu iedzīvotāju 2004.g.-2008.g. bija Igaunijā un sastādīja 292,1 USD, t.sk., 206 USD nedzīvības apdrošināšanā un 86,2 USD dzīvības apdrošināšanā, otrs lielākais bija Latvijā – 199,5 USD, t.sk., 171 USD nedzīvības apdrošināšanā un 28,5 USD dzīvības apdrošināšanā, bet mazākais bija Lietuvā – 164,8 USD,

t.sk., 115,2 USD nedzīvības apdrošināšanā un 49,6 USD dzīvības apdrošināšanā. Tā kā Baltijas valstu vidējais prēmijas lielums uz 1 iedzīvotāju sastādīja 218,8 USD, t.sk., 164,1 USD nedzīvības un 54,7 USD dzīvības apdrošināšanā, var secināt, ka Latvijā prēmijas lielums uz 1 iedzīvotāju gan dzīvības, gan apdrošināšanā kopumā atpaliek no Baltijas vidējā rādītāja, lai gan nedzīvības apdrošināšanā to pārsniedz.

Tā kā nodaļas pamatmērķis ir noteikt Latvijas vietu Baltijas apdrošināšanas tirgū, nobeigumā ir jāapskata Baltijas apdrošināšanas tirgus sadalījums starp Latviju, Lietuvu un Igauniju .

3.3. att. Latvijas, Lietuvas un Igaunijas īpatsvars Baltijas apdrošināšanas tirgū 2004. g.-2008.g.

Avots: autore izveidots izmantojot: Pārskats par apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām un izmaksātajām apdrošināšanas atlīdzībām 2005. (2007, 2008.) gadā, BR04. Latvijas bankas ārvalstu valūtu kursi vidēji gadā (USD 2004.-2008.gadā.), Statistics of financial enterprises 2008, USD exchange rate (2004.-2008. y), Sigma No 2/2005 p. 6, No 5/2006 p. 7, No 4/2007 p. 7, No 3/2008 p. 7, No 3/2009 p. 7.

Lielākā daļa Baltijas apdrošināšanas tirgus visā laika periodā no 2004.g. līdz 2008.g. nepārprotami piederēja Lietuvai. Savukārt otrajā vietā līdz 2006. gadam bija Igaunija, lai gan jau no 2007. gada otrā lielākā Baltijas tirgus daļa pieder Latvijai. Turklāt, pieaugot Latvijas īpatsvaram Baltijas apdrošināšanas tirgū, gan Lietuvas, gan Igaunijas īpatsvars sāka samazināties. Apskatot Baltijas apdrošināšanas tirgus dzīvības apdrošināšanas sektoru, var secināt, ka arī tajā visu apskatāmo periodu dominēja Lietuva, otrajā vietā ierindojās Igaunija, bet trešajā vietā atradās Latvija. Tomēr jāpiebilst, ka visu laika periodu Latvijas īpatsvars

dzīvības apdrošināšanas segmentā pieauga, liekot samazināties Igaunijai piederošajai tirgus daļai. Savukārt Baltijas apdrošināšanas tirgus nedzīvības apdrošināšanas segmentā līdz 2006. gadam dominēja Lietuva, bet sākot ar 2007. gadu pirmajā vietā izvirzījās Latvija, kura līdz tam bija otrajā vietā. Igaunijas īpatsvars nedzīvības apdrošināšanas segmentā bija vismazākais.

Kopumā jāsaaka, ka Latvijas īpatsvars Baltijas apdrošināšanas tirgū 2004.g.-2008.g. vidēji sastādīja 31,4% un bija otrais lielākais pēc Lietuvas. Pie tam dzīvības apdrošināšanas sektorā Latvija aizņēma 16,5% lielu īpatsvaru, kas bija vismazākais starp Baltijas valstīm, bet nedzīvības apdrošināšanas segmentā 36,1%, kas bija otrais lielākais pēc Lietuvas. Līdz ar to var secināt, ka vislielāko daļu Baltijas apdrošināšanas tirgū Latvija aizņēma nedzīvības apdrošināšanas segmentā.

Nodaļas noslēgumā var secināt, ka Latvijas apdrošināšanas tirgus ievērojami atpaliek no pasaules un Eiropas vidējiem rādītājiem, turklāt dzīvības apdrošināšanas ziņā un apdrošināšanā kopumā tas atpaliek arī no Baltijas valstu vidējiem rādītājiem, lai gan nedzīvības apdrošināšanā tas pārsniedz Baltijas apdrošināšanas tirgus vidējos rādītājus.

SECINĀJUMI

1. Latvijā, attīstoties normālai tirgus ekonomikai, apdrošināšana ir kļuvusi aktuāla, jo strauji audzis arī uzņēmēju skaits, kuriem nepieciešams izmantot apdrošināšanas pakalpojumus. Palielinoties privātīpašnieku skaitam, rodas palielināta nepieciešamība atrast drošības garantijas savam īpašumam. Brīdī, kad notikusi nelaime, apdrošināšana ir reāls atbalsts, kas dod iespēju atjaunot to materiālo situāciju, kas ir bijusi pirms nelaimes gadījumu notikšanas.

2. Apdrošināšana ir ne tikai viens no risku vadības finanšu instrumentiem, bet tautsaimniecībā arī finanšu instruments, ar kura palīdzību veidojas mājsaimniecības līdzekļu uzkrājumi un profesionāla uzkrāto līdzekļu novirzīšana valsts un privātajās ilgtermiņa investīcijās.

3. Apdrošināšanas attīstība ir cieši saistīta ar valsts ekonomisko attīstību kopumā, līdz ar to visām izmaiņām, kas notiek valstī ir zināma ietekme uz apdrošināšanas sfēru.

Apdrošināšanas sabiedrības Latvijas apdrošināšanas tirgū klasificē šādi: akciju apdrošināšanas sabiedrības; savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvās biedrības.

4. Apdrošināšana, tāpat kā jebkurš cits uzņēmējdarbības veids pakļauts tirgus pamatlikumam - pieprasījums nosaka piedāvājumu. Tādējādi pats apdrošināšanas bizness atkarīgs no sabiedrības maksātspējas līmeņa un no uzticēšanās apdrošināšanas sabiedrībām.

5. Apdrošināšanas sabiedrības naudas līdzekļus iegulda kredīta iestāžu depozītos, nekustamā īpašuma tirgū, kā arī dažādos fondos: naudas fondos, tirgus fondos, obligāciju fondos, akciju un fiksēto vērtspapīru fondos.

6. Apdrošinātāja saņemto prēmiju mērķis ir gan veidot fondu zaudējumu segšanai, gan arī segt administratīvās izmaksas un veidot peļņu apdrošinātājam.

7. Finanšu un kapitāla tirgus komisija uz 2011. gadu ir izsniegusi licences 12 apdrošināšanas kompānijām, no kurām 9 ir nedzīvības apdrošināšanas kompānijas un tikai 3 dzīvības apdrošināšanas kompānijas.

8. Viens no svarīgākajiem rādītājiem, kas liecina par konkrēta finanšu pakalpojuma lomu tautsaimniecībā, ir šīs nozares īpatsvars iekšzemes kopproduktā (IKP).

9. Apdrošināšanas pakalpojumu pieprasījuma kritums. (Sakarā ar iedzīvotāju finansiālā stāvokļa kritumu ir samazinājies pieprasījums pēc apdrošināšanas kompāniju piedāvātajiem pakalpojumiem)

10. Samazinoties apdrošināšanas tirgum, ir saasinājusies konkurence un pašlaik faktiski notiek esošo klientu pārdale, kas vēl vairāk pastiprina apdrošināšanas nozares kritumu.

11. 2009. gads Latvijas apdrošināšanas nozarē bija vērtējams kā pārmaiņu un izaicinājumu gads. Latvijas iedzīvotāju pirktspēja un uzņēmumu ekonomiskās aktivitātes krita visa gada garumā. Šie apstākļi lielā mērā noteica pamata tendenci apdrošinātāju apgrozījuma kritumam, kas ir vērojams vēl joprojām.

12. Kopējie Latvijas apdrošināšanas tirgus parakstīto bruto prēmiju rādītāji laika periodā no 2008. – 2010.gadam ir kritušies. Parakstīto bruto prēmiju apjoma samazināšanās varētu būt saistīta ar šajā laika posmā valstī piedzīvoto ekonomisko krīzi.

13. Neskatoties uz 2009. gada tirgus kritumu, interneta izplatīšanas kanāls uzrādīja būtisku izaugsmi, un tā īpatsvars kopējā pārdošanā pieauga.

14. Baltijas valstu vidū vidēji vislielākais apdrošināšanas prēmijas lielums uz vienu iedzīvotāju bija Igaunijā 292,1 USD, otrais lielākais bija Latvijā – 199,5 USD, bet mazākais bija Lietuvā – 164,8 USD.

PRIEKŠLIKUMI

Pašreizējos apstākļos, kas ir izveidojušies apdrošināšanas tirgū, ir svarīgi novērst parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu turpmāku samazināšanos un panākt stabilu pieprasījumu pēc apdrošināšanas pakalpojumiem. Sakarā ar to autore piedāvā veikt sekojošus pasākumus, lai stabilizētu pieprasījumu pēc apdrošināšanas pakalpojumiem un sekmētu apdrošināšanas rādītāju uzlabošanos:

- ✓ Apdrošināšanas sabiedrībām ir jānodrošina privātpersonu veselības apdrošināšanas piedāvājums, kas ir lielā mērā samazinājies pēc apdrošināšanas sabiedrības „RSK apdrošināšana” darbības pārtraukšanas. Tas sekmēs parakstīto apdrošināšanas prēmiju pieaugumu dzīvības apdrošināšanas sektorā, kuru ekonomiskā krīze ir skārusi visstiprāk.
- ✓ Sakarā ar to, ka veselības apdrošināšanas veids ir nerentabls, valstij ir jāstimulē veselības apdrošināšanas piedāvājums, piemēram, nodrošinot nodokļu atvieglojumus apdrošināšanas sabiedrībām, kuras uzņemas privātpersonu veselības apdrošināšanu, vai arī jāievieš obligātā veselības apdrošināšana, kas palielinātu parakstīto prēmiju apjomus, papildus finansējuma piešķiršanu veselības aprūpei un iedzīvotāju medicīnisko izdevumu segšanu.
- ✓ Ar efektīvu atlaižu un akciju sistēmu apdrošināšanas sabiedrībām jāstimulē pieprasījums pēc apdrošināšanas pakalpojumiem. Pie tam ar reklāmas palīdzību jāskaidro iedzīvotājiem apdrošināšanas svarīgums un jāmodina tos iegādāties apdrošināšanu.
- ✓ Apdrošinātājiem ir jāpilnveido esošie un jāievieš jauni apdrošināšanas pakalpojumi, kas ir aktuāli pašreizējā situācijā, piemēram, jāpilnveido ceļojumu apdrošināšana u.tml.
- ✓ Apdrošinātājiem ir jāsamazina izmaksas atrodot jaunus ekonomiski izdevīgākus pakalpojumu izplatīšanas kanālus, piemēram, vairāk apdrošināšanas pakalpojumu pārdodot caur internetu, uzmanīgāk pētot katru apdrošināšanas gadījumu, lai izvairītos no krāpšanas no apdrošinājuma ņēmēju puses, samazinot administrācijas izmaksas u.tml.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Bikse V. Ekonomikas teorijas pamatprincipi. Mācību līdzeklis. Rīga: SIA „Izglītības soļi” 2007. 256-258.lpp.
2. Blends, D. Apdrošināšana: pamatprincipi un prakse. Rīga: 1993, Akreditētais apdrošinātāju institūts. 161.lpp.
3. Cobuild C. *English Dictionary: Helping Learners with Real English*. Hamburg: HarperCollins Publishers, 2008.
4. Черник Д.Г., Починок А.П., Морозов В.П. Основы налоговой системы. Москва: Издательство ЮНИТИ, 1998. 88.с.
5. Graudiņa A. Apdrošināšanas pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 32.lpp.
6. Jaunzems A. Vasermanis E. Riska analīze: Kurša materiāli. Rīga: LU, 2001. 196 lpp.
7. Никулина Н.Н., Березина С.В. Страхование: теория и практика, второе издание. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. .86.с.
8. Par apdrošināšanu. Ziņotājs, 1993, 3/4, 28. janvāris.
9. Rejda G.E. Principles of Risk Management and Insurance. Pearson International Edition, 2008. 25-27.p.
10. Rubanovskis A. Apdrošināšanas pamati: teorija, plānošana, problēmas. Rīga: EKA, 2004. 8.lpp.
11. Skipper Jr., Harold D. Insurance in the General Agreement on Trade in Services. Washington, DC, USA: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 2001, 3-6.p.
12. Sūniņa-Markēviča K. Apdrošināšana. Rīga: Junior Achievement-Latvija, 2003. 9-10.lpp.
13. Шахов В.В. Страхование. Учебник для вузов. Москва: Издательство ЮНИТИ, 2001. 36-37.с.
14. Tihomirova J. Apdrošināšanas pamati. Rēzekne: RA Izdevniecība, 2004. 12.lpp.

15. Vedļa A. Uzņēmējdarbības kurss. Rīga: Petrovskis&Co, 2000. 46-52. lpp., 259-275.lpp
16. AAS Balta. Par mums. *AAS Balta*, 2012. Pieejams: <http://www.balta.lv/lv/par-mums> [aplūkots 20.04.2012.].
17. AAS BTA. Par uzņēmumus. AAS BTA, 2012. Pieejams: <http://bta.lv/lat/company/about-us/> [aplūkots 12.04.2012.].
18. AAS Ergo. Par ERGO. Ergo, 2012. Pieejams: <http://www.ergo.lv/lat/sms/policy/> [aplūkots 20.04.2012.].
19. Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=48895> [aplūkots 20.04.2012.].
20. Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2002/83/EK (2002. gada 5. novembris) par dzīvības apdrošināšanu. Eiropas Kopienu Oficiālais Vēstnesis, 2002, 19. decembris. Pieejams: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:06:32002L0083:L V:PDF> [aplūkots 20.04.2012.].
21. Par apdrošināšanas līgumu. LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=48896> [aplūkots 12.04.2012.].
22. SIA Attollo Brokers. Par apdrošināšanu. *Attollo brokers*, 2012. Pieejams: <http://www.attollo.lv/lv/par-apdrosinasanu/> [aplūkots 21.04.2012.].

PIELIKUMI

1. pielikums

Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās apdrošināšanas prēmijas un īpatsvars apdrošināšanas tirgū 2004. - 2007.g.

	Parakstītās prēmijas LVL, 2004.g.	īpatsvars tirgū 2004.g.	Parakstītās prēmijas LVL, 2005.g.	īpatsvars tirgū 2005.g.	Parakstītās prēmijas LVL, 2006.g.	īpatsvars tirgū 2006.g.	Parakstītās prēmijas LVL, 2007.g.	īpatsvars tirgū 2007.g.
Balta	27 566 843	22,9%	32 639 507	23,7%	43 974 441	24,2%	54 202 732	20,1%
Baltikums	7 497 131	6,2%	9 508 916	6,9%	13 262 717	7,3%	16 318 307	6,0%
Balva	13 191 299	11,0%	11 166 690	8,1%	11 320 918	6,2%	24 509 169	9,1%
BAN	3 877 809	3,2%	4 661 928	3,4%	5 991 679	3,3%	12 513 241	4,6%
BTA	21 957 996	18,3%	28 102 920	20,4%	40 511 804	22,3%	65 010 254	24,1%
Ergo Latvija	14 899 417	12,4%	13 570 364	12,4%	16 183 483	8,9%	18 386 723	6,8%
If Latvia	9 180 873	7,6%	11 846 017	8,6%	15 561 633	8,5%	22 701 861	8,4%
Lauto klubs	136 260	0,1%	214 473	0,2%	143 258	0,1%	150 606	0,1%
Nordens AS	2 662 736	2,2%	921 957	2,2%	1 004 115	0,6%	-	-
Parekss AK	9 712 658	8,1%	12 688 925	8,1%	19 605 119	10,8%	37 548 460	13,9%
RSK apdrošināšana	6 330 183	5,3%	7 470 884	5,3%	7 128 872	3,9%	7 139 045	2,6%
Seesam Latvia	3 140 711	2,6%	5 128 526	2,6%	7 327 123	4,0%	11 718 123	4,3%
Kopā	120 153 916	100%	137 921 108	100%	182 015 163	100%	270 198 521	100%

Avots: autores izveidots pēc: Pārskats par apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām un izmaksātajām apdrošināšanas atlīdzībām 2005.gada un 2007. gadā.

2. pielikums

Parakstīto apdrošināšanas prēmiju absolūtās un relatīvās izmaiņas 2004. g. - 2007. g.

	2004.g.	2005.g.	Absolūtās izmaiņas, LVL	Relatīvās izmaiņas, %
Dzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	8 999 109	16 786 065	7 786 956	86,5%
Nedzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	120 153 916	137 921 108	17 767 192	14,8%
Parakstītās prēmijas kopā, LVL	129 153 025	154 707 172	25 554 147	19,8%

	2005.g.	2006.g.	Absolūtās izmaiņas, LVL	Relatīvās izmaiņas, %
Dzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	16 786 065	26 589 812	9 803 747	58,4%
Nedzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	137 921 108	182 015 163	44 094 055	32,0%
Parakstītās prēmijas kopā, LVL	154 707 172	208 604 975	53 897 803	34,8%

	2006.g.	2007.g.	Absolūtās izmaiņas, LVL	Relatīvās izmaiņas, %
Dzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	26 589 812	61 587 219	34 997 407	131,6%
Nedzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	182 015 163	270 198 521	88 183 358	48,4%
Parakstītās prēmijas kopā, LVL	208 604 975	331 785 740	123 180 765	59,0%

3. pielikums

Izmaksāto apdrošināšanas atlīdzību absolūtās un relatīvās izmaiņas

2004. g. - 2007. g.

	2004.g.	2005.g.	Absolūtās izmaiņas, LVL	Relatīvās izmaiņas, %
Dzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	7 286 185	5 675 593	-1 610 592	-22,1%
Nedzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	48 687 190	61 709 044	13 021 854	26,7%
Izmaksātās atlīdzības kopā, LVL	55 973 375	67 366 637	11 393 262	20,4%

	2005.g.	2006.g.	Absolūtās izmaiņas, LVL	Relatīvās izmaiņas, %
Dzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	5 675 593	7 140 721	1 465 128	25,8%
Nedzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	61 709 044	89 226 311	27 517 267	44,6%
Izmaksātās atlīdzības kopā, LVL	67 366 637	96 367 032	29 000 395	43,0%

	2006.g.	2007.g.	Absolūtās izmaiņas, LVL	Relatīvās izmaiņas, %
Dzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	7 140 721	12 299 500	5 158 779	72,2%
Nedzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	89 226 311	122 643 068	33 416 757	37,5%
Izmaksātās atlīdzības kopā, LVL	96 367 032	134 942 568	38 575 536	40,0%

4. pielikums

Dzīvības un nedzīvības apdrošināšanā parakstītās apdrošināšanas prēmijas un izmaksātās apdrošināšanas atlīdzības 2004.g. - 2007.g.

	2004.g.	2005.g.	2006.g.	2007.g.
Dzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	8 999 109	16 786 065	26 589 812	61 587 219
Nedzīvības apdrošināšanā parakstītās prēmijas, LVL	120 153 916	137 921 108	182 015 163	270 198 521
Parakstītās prēmijas kopā, LVL	129 153 025	154 707 172	208 604 975	331 785 740
Dzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	7 286 185	5 675 593	7 140 721	12 299 500
Nedzīvības apdrošināšanā izmaksātās atlīdzības, LVL	48 687 190	61 709 044	89 226 311	122 643 068
Izmaksātās atlīdzības kopā, LVL	55 973 375	67 366 637	96 367 032	134 942 568

Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās apdrošināšanas prēmijas un

īpatsvars

	Parakstītās prēmijas LVL, 2007.g.	īpatsvars tirgū 2007.g.	Parakstītās prēmijas LVL, 2008.g.	īpatsvars tirgū 2008.g.	Parakstītās prēmijas LVL, 2009.g.	īpatsvars tirgū 2009.g.
Balta	54 202 732	20,1%	61 020 475	20,1%	41 780 547	19,1%
Baltikums	16 318 307	6,0%	19 207 553	6,3%	13 279 414	6,1%
Balva	24 509 169	9,1%	21 386 024	7,1%	9 530 259	4,4%
BAN	12 513 241	4,6%	13 257 370	4,4%	8 201 992	3,7%
BTA	65 010 254	24,1%	73 115 545	24,1%	49 297 588	22,5%
Ergo Latvija	18 386 723	6,8%	22 113 368	7,3%	13 558 772	6,2%
If Latvia	22 701 861	8,4%	25 210 990	8,3%	18 126 370	8,3%
Lauto klubs	150 606	0,1%	114 628	0,04%	-	-
Gjensidige Baltic (Parekss AK)	37 548 460	13,9%	46 251 555	15,3%	45 684 434	20,9%
RSK apdrošināšana	7 139 045	2,6%	7 506 125	2,5%	6 387 882	2,9%
Seesam Latvia	11 718 123	4,3%	14 022 985	4,6%	9 267 459	4,2%
Swedbank Apdrošināšana	-	-	-	-	3 914 287	1,8%
Kopā	270 198 521	100%	303 206 619	100%	219 029 005	100%

Avots: autores izveidots pēc: Pārskats par Latvijas apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām un izmaksātajām apdrošināšanas atlīdzībām 2007.gada un 2009. gada janvāri-decembrī .

**Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību izmaksātās apdrošināšanas atlīdzības un
īpatsvars**

	Izmaksātās atlīdzības LVL, 2007.g.	īpatsvars tirgū 2007.g.	Izmaksātās atlīdzības LVL, 2008.g.	īpatsvars tirgū 2008.g.	Izmaksātās atlīdzības LVL, 2009.g.	īpatsvars tirgū 2009.g.
Balta	25 050 636	20,4%	33 548 828	20,3%	26 333 994	18,6%
Baltikums	9 332 371	7,6%	10 347 821	6,3%	7 100 531	5,0%
Balva	10 167 412	8,3%	17 828 168	10,8%	8 425 345	5,9%
BAN	3 955 165	3,2%	8 244 640	5,0%	4 788 353	3,4%
BTA	28 691 455	23,4%	36 950 651	22,3%	30 796 687	21,7%
Ergo Latvija	9 551 445	7,8%	10 933 733	6,6%	9 067 614	6,4%
If Latvia	9 524 431	7,8%	11 002 421	6,7%	10 615 698	7,5%
Lauto klubs	10 530	0,01%	6 336	0,004%	-	-
Gjensidige Baltic (Parekss AK)	18 076 149	14,7%	24 743 886	15,0%	30 467 759	21,5%
RSK apdrošināšana	4 548 444	3,7%	5 195 883	3,1%	6 283 101	4,4%
Seesam Latvia	3 735 030	3,0%	6 564 707	4,0%	7 543 677	5,3%
Swedbank Apdrošināšana	-	-	-	-	463 946	0,3%
Kopā	122 643 068	100%	165 360 739	100%	141 886 705	100%

Avots: autores izveidots pēc: Pārskats par Latvijas apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām un izmaksātajām apdrošināšanas atlīdzībām 2008. gada un 2009. gada janvārī-decembrī.